ბაგზავნით ტფილისში

და გარეშე ადგილებში:

3 mont Fronts - 7 85. ნახევრის წლისა — 4 —

source asmoasau OPERCHAL

858000L 35LO: სამის თვისა — 2 — 50 კ. ტალკე ერთის ნუმრისა გაუგზავნელათ—3 შაური. " დროებბ" გამოდის კვირაში ერთხელ, პარასკევობით.

ტფილისში " დროების" რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ბალავინის პროსპეკტზედ, რეიტერის

Оფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты "ВРЕМЯ".

რედაქციის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი განცხადება სხვა და სხვა ენებზედ. შასი განცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულებრივის ასოებით გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ.

შინა არსი: მმართებლობის განკარგულება: _ უმაღლესი რესკრიპტი. პოლიტიკა: _ ოსმალეთი. — საბერძნეთი. სალიტერატურო ნაწილი: სამეგრელო. მზის დაბნელება, 22 თებერვალს.

Დამატება: რამოდენიმე სიტუვა ახალ სა**ს**წავლებელის გახსნაზედ, რომელსაც სახელად დაერქვა ბლექსანდრეს შკოლა მასწავლებელთათვის. ტელეგრამმები.

ᲛᲛᲐᲠᲗᲔᲑᲚᲝᲑᲘᲡ **ᲒᲐᲜ**ᲙᲐᲠᲒᲣᲚᲔᲑᲐ.

ᲣᲛᲐᲦᲚᲔᲡᲘ ᲠᲔᲡᲙᲠᲘᲞᲢᲘ.

ბამოცემული უზენაესის მჩმიაძინის პატრიარხისა და სრულიათ სომეხთა აათოლიკოსის ბევორქის სახელზედ.

შწმინდესო მჩმიაძინის პატრიარხო, ზევორქ!

სასულიერო ასპარეზმა, რომელზედაც დიდიხანია თქვენ იღვწით, მოუპოვა თქვენს შწმინდესობას საზოგადო რწმუნება **ს**ომხის ხალხისა, რომელმანაც თქვენ ამ ჟამად ამოგირჩიათ სომხეთის ბანმანათლებელის, წმინდა ბრიგორის საპატრიარხო ტახტზედ.

რადგან თქვენს 9წყემს-მთავრულს მოღვაწეობაში დავინახე წმინდა სომხის ეკკლესიისა და მისი შვილების სულიერი წარმატებისა, რომელიც ფრიად სასურველია ჩემთვის, ყოვლად უმოწყალესად გიბოძებთ ალმასის ჯვარს კიდარზედ სატარებლათ, — სარწმუნოების საღვთო ნიშანს, რომელიც განამხნევებს მწყემსთა და სამწყსო-

ᲜᲐᲐᲛᲒᲝᲒᲘ **ᲪᲔᲪᲮᲚᲡᲐ ᲓᲐ Წ**ᲣᲐᲚᲨᲣᲐ ᲒᲐᲛᲝვლილისა.

ჩვენი აღზრდის და განათლების სურათი.

როგორც მოგახსენეთ ცხრა წლისა ვიყავი, როცა ტფილისში წამიყვანეს სასწავლებელში მისაბარებლათ; სასწავლებელი ამორჩეული ჰქონდათ. არმაქნისაანთი . ჩამოსვლის უმალ მამაჩემმა ამიდევნა თან და მიმიყვანა ხსენე ბულ სასწავლებელში; იმან შორიდგანვე დამანახვა რალაცა ერთი დიდი სახლი და მითხრა, რომ სასწავლებელი ის არისო. იმის შეხედვამ წინაწინვე გული გადამიბრუნა; მაშინ მომაგონდა ყოველი ფერი, რასაც კი შინ მეუბნებოდნენ სასწავლებელზე,—ის იყო ჩემი დასაჭკვიანებელი ადგილი. როგორც იყო შევედით სასწავლებელში, მამაჩემმა მომხადა ქუდი, მატარა და შემიყვანა ზედამხედველთან, იმან სასწავლებელ ოთახში გამგზავნა. ბვიჩვენეს უმცროსი კლასის კარები. მამაჩემი შემიძლეა. ჩემ მტერსაც ნუ გამოუვლია ის მდგომარეობა, რაც მე ეხლა ვნახე და რის მოქმედებაც ჩემზედაც უნდა დაწყობილიყო: შესვლა და ჩემი თეალების ჩამობნელება და სუნთქვის შეხუთვა ერთი იყო. შევყავ თუ არა თავი, ისეთი ცხელი და მყრალი ჰაერი მეცა, რომ ცოტასგასწყდა თავრეტი არ დამეხვია. როგორც იყო შევიმაგრე თავი. მამაჩემმა მიმიყვანა მასწავლებელთან და ჩამაბარა. დამინიშნეს ალაგი და მეც დავჯექი. მივიხედ-მოვიხედე, ლამის ყველა ყმაწვილები მე შემომსქეროდნენ, როგორც ახალსა. მე ვიყავ ეხლა ერთ პატარა ოთახში. მს პატარა ოთახიყმაწეილებით გამოქედილი იყო, სამოცდა ათზე მეტნი იქნებოდნენ. მს ყმაწვილები მჭიდროობის გამო ლამის ზედი-ზედ იყენენ შემსხდარნი და შეჯქუფებულნი; თავიანთი მას- ნენ დასაქკვიანებლათ. ბმის შიშმა გამიტაცა,

8720876197

bosm monsu es bomnosesosem

gabyond , CAMISM galony galony

1867 Facel

გაზეთი " დროება" 1867 წელს გამოვა იმავე მიმართულებით და იმავე რიგით, როamhy asamonmos 1866 Fomb.

" დროებბ" უწინდე ლათეე გამოვა კვირაში ერთხელ, პარასკევობით, ერთის თაბახიდამ თაბახ ნახევრამდე.

შასი მთელის წლის ნუმრებისა არის: გაუგზავნელათ ტფილისში 6 მანეთი, გაგზავნით ტფილისში და გარეშე ადგილებში 7 მანეთი.

ბაზეთზედ ხელის-მოწერა მიიღება ტფილისში, "დ**რომბის**" რედაქციაში, რომელიც იმყოფება მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ბალავინის პროსპეკტზედ, რეიტერის სახლში.

ტფილისის გარეშე მცხოვრებთ ვთხოვთ უმოჩჩილესათ, რომ თავიანთი მოთხოვნილება გამოგზავნონ ხოლმე ამ ადრესით:

Въ Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты "ВРЕМЯ", при типографіи Меликова и К-0.

თავს ვაბარებ თქვენს ლოცვა-კურთხევას და დავშთები თქვენდამი კეთილმიდრეკილი.

წავლებელიც ცოტა გაშორებით, სახლის კუ-

თხეში უბძანდებოდათ. სალგვერდზე მივიხი-

დე — ათამდის ყმაწვილები სამხთო ცხერები-

ვით წამოჩოქილნი, რომლებსაც ყველას წიგ-

ნები კი ეჭირათ ხელში. მე ასე მეგონა ლო-

ცულობდნენ მეთქი, მაგრამ კარგათ რომ და-

ვაცქერდი შევიტყე, რომ მლოცველობისა იმათ

არა ეტყობოდათ რა. ზოგი ნეკრისის ქარისა-

გან შეხუთულივით იღრიჯებოდა, ზოგი ეშმა-

კობდა, ერთი ერთმანეთს ჩუმათ უღიტინებდ-

ნენ და სჩქმეტამდნენ; ზოგს მამაკვდავივით

ფერი მისდიოდა და მოსდიოდა, ზოგს კიდეცა

სთელემდა. მეორე გვერდს მიეიხედე—სამი

თუ ოთხი ცალფეხზე დგანან, თითქო ასკინ-

კილის თამაშობას აპირებენო, ზოგსაც ხელში

წიგნები უჭირაეთ და მაღლა აუპყერიათ. ორი-

ოდეც მასწაელებელთან დგანან, რომელიც

იმათ კითხვას უყურებდ; ერთიც კუნჭულში

იდგა რაღაცა გამო შტერებული და დაფიქრე-

ბული; ეს თურმე საცემრათ იყო მომზადებუ-

ლი. მასწავლებელმა გაათავა თუ არა იმასთან

მდგომარე ყმაწვილების კითხვის გაგონება და

ყველას თავისი სასყიდელი მისცა, კუთხეში

მდგომარესაც გადუხადა ვალი: გაატიტელები-

ნა, მოატანინა რბილი წნელის წვრილათ შე-

ბმული კონები და ორმოცზე მეტი ტიტვე-

ლა ტანზე დაარტყმევინა. საწყალ ყმაწვილს

ტყავი დაუსქდა ბევრი ცემით და სისხლმა და-

უწყო დენა, მაგრამ მასწავლებელს კი შებრა-

ლება არა ჰქონდა. ბოლოს შევიტყე თურმე-

იმ საწყალს მასწავლებელისთვის სიტყვა შეე-

ბრუნებინა; მასწავლებელს დაეწყო გინება და

იმას ეთქო, რომ არ გეკადრებათო.. ამისთ-

ვის კიდეც ისე სასტიკათ დასაჯა. ბმ ნაირმა

სახილველმა ძალიან შემაფიქრა, ცხადათ ვხე-

დაედი სახლში ნათქეამ სიტყვების ასრულე-

ბას; მართლა და ბევრლონისძიებას ხმარობდ-

ნამდვილზედ მისის იმპერატორებითის უდიდებულესობის საკუთარის ხელით მოწერილია:

პეტერბურგი,

"SQ036969".

23 ნოემბერს 1866 წ.

30,000000 ന്ധദായാത്വ

03 ირელების და თესსალიელების 3hmjmsdsyns. (ბაგრძელება).

"თანამემამულენო-მუსულმანენო!

"ჩვენ ერთი ინტერესი გვაქვს. ჩვენ იმისთვის ვიბრძვით მამულისა და თავისუფლებისათვის, რომ თქვენი სიცოცხლეც, პატი-

გული ამიღელდა და არ ვიცოდი რა მექნა. ამ დროს მოვიდა ჩემი პატივსაცემი მასწავლებელი და მკითხა: შენ, წიგნები გაქეს რამე?—3..მ..მამაქეს, ძლიეს უპასუხე მე შიშისაგან თავზარ-დაცემულმა. — ბბა რა წიგნები გაქეს მე ამოვიღე ჩემი დავითნი, მხედრულისაც ერთი ანბანი და ა. ტ. ნათარგმნი რალაცა წიგნი, მგონია მამათ ცხოვრება იყო, აღარ მახსოვს. მიბძანა, რომ წამეკითხა და მეც შევიპაგრე გული და როგორც იყო წაუკითხე ქართული წიგნი ხუცურითაც და მხედრული ასოებითაც. რუსულზე რომ მიდგა საქმე, მე უარი უთხარი, რადგანაც კითხვა არ ვიცოდი—არ იცი და უნდა ისწავლო. ბმოვილე რუსული ანბანიც, იმან გადამი შალა და დამიდო ხელი ერთ ვებერთალა ასოებზე და მითხრა, had besomblygol gl son som (adob hodmonsლა) დამესწავლა. დაგვითხოვეს. ბავწიე შინისაკენ. ბეიღე ხელში წიგნი, გადაეშალე და დაუწყე ცქერა, მაგრამ რა მოგიბარებია, რასამთხოე, რავიცოდი რა წამეკითხა? ორი თავის ასო კი დამახსომდა—იმათზე მეტი კი ვეღარა გამეგონებინა რა. ბევრი ვეწვალე, ვიფიქრე, მაგრამ ვერა მოვახერხე რა; მახსომდა ერთი ორის სახელი კიდევ, მაგრამ არვიცოდი კი სად იყო ის ასო. დავანებე თავი. მეორე დღეს ჩაველი შკოლაში და არხეინათ გამოვიჭიმე ჩემ ადგილზე. მასწავლებელიც მოგვივიდა. ბამოიყვანა ერთი ორი შაგირდი, წააკითხა გაკეეთილი და გაბძანდა გარეთა; თანაც უბძანა წანაკითხ ყმაწვილებსა, რომ დანარჩენებისთვის გაეგონებინათ, იმათაც ჩამოგვიარეს, დაგვაწყებინეს კითხვა. **3**ინც იცოდაწაუკითხა, ვინც არა და ზოგმა აუთქო ხვალ ღილით პურს მოგიტანო, ზოგმა ყველსაო, ჩოგმა ხილსაო, ზოგმა ფულსაო, ოღონდ ნუ დაგეასმენო მასწავლებელთან. ბმ საშუა-

ოსნებაც და ქონებაც უშიშარი იქნეს. თუ ჩვენთან კავშირს დაიჭერთ და ერთობა გექნებათ, მაშინ შეგიძლიანთ თქვენი სასაკუთხო ქონება საუკუნოთ ხელ შეუხებელი გახადოთ. ჩვენ, როგორც ქრისტიანების, აგრეთვე მუსულმანების, სიმართლის, სამართლის, პატიოსნების და თავისუფლებისათვის ვიბრძოლებთ. თუ ჩვენთან იქნებით, არც თქვენ და არც თქვენს ქონებას არ შევეხებით. ამისთანა სამძიმო ბრძოლაში გამოსულნი ამაზედ უზენაესის სახელით გეფიცებით. ნუ გვერჩით და არც ჩვენ გერჩით. ჩვენ მიგეაჩნიხართ თანამემამულებათ, თანამოქალაქეებათ და ძმებათ. რა სიმართლესაც ჩვენთვის ვთხოულობთ, იმასვე თქვენთვისაც. მასაქეთ, რაც საქვეყნოთ გამოგიცხადეთ ჩვენი. გრძნობა, ჩვენგან ნუ ელით შეწყნარებას, თუ კი ჩვენზე გამოხვედით.

"თუ ჩვენი თავსდაცემა და ღალატი განიზრახეთ, მაშინ ვაი თქვენ და თქვენს ქონებას! მაგრამ რაც უნდა დაგვემართოს, თქვენს სარწმუნოებას და პატიოსნებას მაინც არ შევეხებით. ჩვენ ყველას ერთი ანგარიში გვაქვს და უნდა ვიბრძოლოთ საერთო მამულისათვის. როგორც ქრისტიანების, აგრეთვე მუსულმანების სარგებლობა ითხოეს, რომ იმათ უსამართლო და უკანონო უფლების უღელი

მზედაც მოდგა. რაც არ ვიცოდი რას წაუკითხამდი; ორი ასო კი წამოვიძახე და მესამეც რომ თან მივიტანე, რომელიც სრულებით იმ ადგილს არ იჯდა, სადაც მე ხელი დავადე გამაჩერეს და მითხრეს, რომ არ იციო. ამისთვის მეც გამაწერეს ხარჯი, მაგრამ უარი უთხარი, რადგანაც ამისთანა საქმეს ჯერ შეჩვევული არ ვიყავი. მართალია, შინ კი გამეგო და თვალითაც ეხედამდი, რომ უფროსს პატივისცემა ძღვენი უნდა, მაგრამ მე ჩემი ტოლი უფროსათ ვერ წამომედგინა. ბმ უარის თქმაზე გამგონებელმა ძალიან შემომიტია, რატომ გაკვეთილი არ დაგისწავლიაო და თანაც შემომიკურთხა. მე, რასაკვირველია, ამშემოკურთხებას არ მოუთმენდი და სამაგიერო გადუხადე. იმას ეს ეწყინა და ერთი კარგი ლაზათიანი თქვენი მოწონებული სილა მტკიცა, ამაზედ ძალიან გული მომივიდა, გავხელდი, გამოუვარდი გარეთ,ვეტაკე და ერთი ლაზათიანათ პურის ცომივით გავზილე. ამ ბუსტნაობაზე შემოგვესწრო მასწავლებელი და იმან გადამხადა იმ ნაცემი ყმაწვილის სამაგიერო; გუშინდელ ნაცემზე ნაკლები დღე აღარც მე დამაყენა. რალა მეთქმოდა? დაგვითხოვეს და გავიწიე შინისაკენ. მეორე დილა გათენდა და შინიდან ფეხიც აღარ მოვიცვალე. შინ ამაზე Usbemole 300 mm Eds byohn sh codoyoho, mhoოდე სილაც მითავაზა; იმას მე შინიდან გავექეც. ამ დღემ ამნაირათ ჩამიარა. მეორე დღეს დილით ცხრა საათზე ოთხი მოზდილი ყმაწვილი, ჩემთან მდგომი ყმაწვილით, სალდათებივით თავს დამადგნენ. მსენი მასწავლებელისაგან იყვნენ გამოგზავნილნი. დამეცნენ თავზე, შემიკრეს ხელები და კაცის-მკვლელი ტუსალივით ჩამიყენეს შუაში და ჩამათრიეს მასწავლებელთან. წინაწინ ბევრი უძალიანდი, მაგრამ ერთი ოთხთან რას გავაწყობდი? ლებით გადარჩნენ ცემა-ტყეპასა. რიგი ჩე- ისევ დამორჩილება ვარჩიე. მასწავლებელმა

გარდაიღონ. რომ ჩვენი განზრახვა გულ-წრფელია, ამაში დარწმუნდებით მაშინ, როდესაც შეიტყობთ იმ პირების სახელებს, რომელნიც დროებითს მმართებლობას შეადგენენ. ბი ეს პირები: ანდრია პუსივაკი, პრეზიდენტათ; ნ. პროტოსინგაგო, ძ. ძუსსიფაკი, თ. ძოსმა, 8 მაკრომატი, ა. ბუდოლა, დროებითის მმართებლობის წევრებათ; ო. პული-სეკრეტრათ. დროებითი მმართებლობა არა თუ მარტო უნდა წაუძღვეს სამხედრო საქმეებს გასათავისუფლებელ ომის დროს, არამედ იმან უნდა იზრუნოს, რომ არავინ მოიკლას, გაიცარცვოს, გაუპატიურდეს და ან არავისი სარწმუნოება შეიგინოს.

მრისტიანენო ბხალი და ძველის ქვეყნისანო! უშემწეოთ ნუ დაგვაგდებთ! ხალხები ერთმანერთს უნდა ემსახურებოდნენ. 0ქნება იმისთანა დღე დადგეს, როდესაც ჩვენი შემწეობა თქვენთვისაც საჭირო გახდეს. ბბა იფიქრეთ, რამდენი ხანი მონაობაში ვიტანჯებით! შეისმინეთ ჩვენი ვედრება. მს არის ვედრება დაჩაგრული ქრისტიანებისა, რომლებსაც სისხლსა სწუწნიან! მს არის ვედრება დაჩაგრული ელლინებისა, რომლებსაც თავისუფლებისა და სარწმუნოებისთვის ბევრჯელ თავისი სისხლი დაუღვრიათ! ბრა გეჯერა, რომ ამისთანა განსაცდელში კიდევ ჩაგვაგდოთ. თქვენც კარგათ იცით, ოსმალური მმართველობა როგორია? ნეტავი თუ ერთ დღეს გაუძლოთ თქვენ ამისთანა მმართებლობას! იმისთანა ვინ იქნება, რომ კიდეგ ჩვენი მონაობაში ჩავარდნა მოიწადინოს! ლმერთი ამას გიბრძანებთ, თანაგრძნობა გამოგეიცხადოთ, მოგეცეთ შემწეობა და კეთილი რჩევა. თუ თქვენ მოინდომებთ, მონაობა ქვეყანაზედ ვერ დამაგრდება. ჩვენ ავიღეთ ხელში იარალი განათლებისა, კაცთ-მოყვარეობისა და სარწმუნოებისთვის, რომელსაც თქვენც აღიარებთ! ღმერთმან აკურთხოს ჩვენგან დაწყებული საქმე! ჩვენ დაგვიფიცნია იმის სახელზედ; ან უნდა დავიხოცნეთ, ან თავისუფლათ ვიცხოვროთ! ბაჟს 30 პიასტრს ას ოყაზედ, მაშინ როდე-

არც ამ დღეს გამიშვა უსაჩუქროთ. ბმ ნაირს მდგომარეობაზი ვიყავი ლამის ოთხი თვე. მე რუსული ანბანი ვერ დავისწავლე და მასწავლებელიც ხან მაჩოქებდა, ხან ცალფეხზე მაყენებდა, ხან მუხლებქვეშ დანაყილ აგურს მიყრიდა, ხან თითისწვერებზე ლინეიკით მცემდა, ხან როზგით და ხან მიჯავრდებოდა, მაგრამ მე კი ვერა მიშველა რა. პერას გზით, ვერასღონისძიებით ვერ დამასწავლა რუსული კითხვა, თუმცა კი მეც ძალიან მინდოდა იბისი სწავლა და არც უნიჭო ვიყავი. მაშ მიზეზი ცოტაოდენიც ყველი, წიგნიც ავიღე ხელში, ვიშოვე და იმის მიბაძვით ვსწავლობდი, რო- წერასა და კითხვას ვსწავლობდი—ეხლა და რა იყო? — მასწავლებლის დაუდევრობა. ის მე მითომ სასწავლებელში მივდივარ, და გაუდე- კა დრო მექნებოდა. აოველისფერი ჩვეარ მიჩვენებდა ასოებსა და მეც გულთამხიmogo bad sh goyog, had godgan how ho boხელი ჰქვიან. ბოლოს ილაჯი რომ გადუწყდა სასჯელების გამოგონებაში, მიმაბარა ერთ პა ტარა ყმაწვილს, რომელსაც სახლშივე ესწავლა კითხვა. ის ყმაწვილი დღეში ერთხელ მიჩვენებდა ხოლმე თითოოროლა ასოს და მეც მოთქმას. მაგრამ კითხვა მაინც კიდევ ვერ ვისწავლე; ბევრი ასოები უცნაურათ მეჩვენებოდა; ეს იმისთვის, რომ მე იმდენი დროება არა მქონდა ყმაწვილის ნაჩვენები მომეფიქრა და დამხსომებოდა. სახლში ხან აქეთ შიკრამდნენ თავს, ხან იქით და რუსულ წიგნს ჩემთვის სამუდამოთ ეძინა — ვერ გავიკვეთე. ერთ დღეს კიდევ ჩამოველ სასწავლებელში და გავერიე ჩემ ამხანაგებში, იმეებში, რომლებიც ჩემსავით ვერა სწავლობდნენ. ისინი ცელქობდნენ, თამაშობდნენ, მლეროდნენ; ჯერ მასწავლებელის მოსელის დრო არ იყო. სხვათა შორის იმათ იმღერეს ვინიცის ვისაგან, მაგრამ ამ სასწავლებელში და ამისთანა მდგომარეობაში მყოფთაგან გამოგონილი ლექსი:"

ന്നത്തെന്ന രാ തുറ്റ്യാത്രന്നു, მე აქ ვერას ვისწავლიო; დამითხოვეთ შინ წავიდე.

♥ყეული იყოს იმისი სახელი, ვინც განგვიდგეს, ან ეს ფიცი გატეხოს! რადგანაც დარწ მუნებული ვართ, რომ ჩვენი საქმე სამართ ლიანია, ამისოვის ჩვენ "მევსწირავთ ჩვენს სი ცოცხლეს, ქონებას და ყველაზედ უძვირფა სეს საუნჯეს—პატიოსნებას ჩვენის სიმართლის დასაცველათ.

ბოცცი, 26 დეკემბერს 1866 წ.

_საბერძნეთის გაზეთში "მინოსში" გამოც ხადებულია შემდეგი დოკუმენტი:

Backot co O blomood changenon Bloch თებლობა უ. უ. კონსულებს.

მალათა ვრაცხთ გამოგიცხადოთ თქვენ ის მიზეზები, რომლების გამო ჩვენ ძალდატანე ბული ვიყავით აგველო ხელში თოფ-იარალი ჩვენსა და ოსმალეთს შორის მოისპო ყო ველგვარი პოლიტიკური ურთიერთობა. მი ზეზები ამ გეარის ჩვენის მოქმედებისა მოხ სენებულია ქვემოხსენებულს პროკლამაციაში. პეთილ-ინებეთ, რომ გაუგზავნოთ თქვენ მმართებლობაებს ორივე დოკუმენტების პირები, რომ თქვენი მმართებლობაები დარწმუნდნენ ჩვენი გრძნობის სიწრფელეში.

შ. უ. კონსულებო, თქვენ, რასაკვირველია, კარგათ იცით, რომ **സ**ക്രസർანის იმპერიაში საზოგადო წესი არ არსებობს და არა ვითარი hodomong of shot.

თქვენ იცით, რომ ჩვენ დიდს და დაუსრულებელს შევიწროებაში ვართ. 00ქვენ იცით აგრეთვე, რომ ჩვენ უსამართლო ხარჯს გვართმევენ და ქრთამს და საჩუქრებს ბევრს გვთხოვენ. თქვენ ჩამოგითვლით ოსმალეთის მმართებლობის უმთავრესს ბოროტ-მოქმედებაებს: 1) სადამოჟნო ბაჟი თამბაქოზედ დაწესებული იყო 1866 წლამდის, ერთს ოყაზედ დადებული იყო ერთ ნახევარი პიასტრი; ახლა ერთ ნახევარის პიასტრის მაგივრად ჩვენ გვართმევენ 12 პიასტრს. 2) ბაჟი ყურძენზედ დადებული იყო ათი პროცენტი იმის საბაზრო ფასიდამ; ახლა ჩვენ გვართმევენ

Mროველას ვისწავლიო. "

ამ სიტყეებს როგორღაც მოქმედება ჰქონდათ ჩემზე, ამათ მე ჩამაფიქრეს. მს რჩევა მე მომეწონა, ჭკუაში დამიჯდა, ესთქვი: მე აქ მართლა მაინც არასა ესწავლობ და ტყუილ უბრალოთ ლამის ყოველდღე მაწეალებენ; მოდი წავალ შინ და იქ ვიქნები. 3სთქვი და ავასრულე კიდეცა: მეორე დღეს დილით (ქრისტიშობის პირეელი თუ მეორე კეირა იყო) დებოდა ხოლმე და კიდევ წერისათვის; წერა പ്രദ്ദര ქარიანი დღე იყო და თან ცოტა თოვლიც მოდიოდა, მაგრამ მე მაინც არ დავი- სულქვეშ უნდა ვსთქო, რომ ძალიან ხელოშალე —საღამოზე თავი შინ დაუკარი. ჩემი მოსელა ჩემდედ-მამას, რასაკვრელია, გაუკვირ- ან დახელოვნებული იყო ამ საქმეში. ამის დათ მაგრამ მე დაეარწმუნე, რომ საშობაოთ დაგვითხოვეს მეთქი; იმათ დამიჯერეს და მეც არხეინათ მოვიკეცე ბუხრის წინ. ცოტა მოესურიელდი და თანაც -ვიმედოვნებდი, რომ ეს არის გადავრჩი შკოლის ყოველგეარ წვალებასა. მამაჩემმა ცოტაოდენათ იცოდა კითხვა რუსული წიგნისა, ის მომისომდა ხოლმე გეერდით და მაკითხებდა. ორ კვირას ლამის ყოველდღეს მეჭირა ხელში ანბანი და ვსწაგანმავლობაში მამაჩემს მოუვიდა წიგნი: "შენი შვილი სასწავლებელიდამ გამოიპარაო და თუ შენთან არის დღესასწაულის შემდეგ უედი სასწავლებელში. აქ ჩამაშხამეს სოფელ-

საც ამ ყურძნის გაყიდვა 40 პიასტრზედ მეტად არ შეიძლება. ბმას გარდა ჩვენ ვაძლევთ 7 პიასტრს ყოველს მიწის ნაჭერზედ. 3) უწინ ჩვენ ვიხდიდით თითო ცხვარზედ და თითო თხაზედ ერთს პიასტრს; ახლა ჩვენ გვართმევენ სამს პიასტრს. 4) ოსმალეთის მმართებლობამ მოითხოვა ჩვენგან სესხად 20 მილიონი პიასტრი; ჩვენ ვასესხეთ. ბმ ფულის მაგიერათ Mudsmyonol მმართვბლობამ მოგეცა ჩვენ ასიგნაციები (კაიმე), და დაგვპირდა, რომ მმართებლობა მიიღებს ამ კაიმეს ერთის წლის ხარგში; ოსმალეთის მმართებლობიდამ დანიშნული დრო გავიდა; მმართებლობამ გამოგვართვა ჩვენ ეს კაიმე ძალით იმ მიზეზით, რომ იმას ფული არა აქვს ამ კაიმეს გამოსასყიდლათ. 5) ოთხი წელიწადია, რაც ოსმალეთის მმართებლობამ შეკრიბა დანიშნულს დროზედ წინათ ნახევარ წლის ხარჯი და დაგვპირდა, რომ ამ ფულს გამორიცხავს იმ ხარჯიდამ, რომელიც მეორე წელში უნდა გადაგვეხადა; ოსმალე-തസ് മിാനത്യമ്സന്താധ ാന്യ പ്ര മന്നത്യവ്യാന്, നമ്പി ამ პირობას აღსრულება უნდოდა. 6) ჩვენ ეკაფამდით ტყეს ელეკტროს ტელეგრაფის გასამართავად; ჩვენ სამუშაოში ერთი გროშიც არ მიგვილია და ამას გარდა ყოველს ოჯახს შეაწერეს 20 პიასტრი ელეკტროს ტელეგრაფის გასამართავად. 7) ჩვენ გადავზიდეთ მასალა მრავალის კაზარმების გასამართავად; ვსჭრიდით ტყეს და ვკვებამდით ჩვენის ხარჯით დურგლებს და კალატოზებს. 8) უწინ ჩვენ ვაძლევდით მარილში ერთ ოყა ნახევარს პიასტრს; ახლა ჩვენ ვაძლევთ ერთს პიასტრს. 9) ჩვენ ვაძლევდით ყოველს მაზრაში სადამოჟნო ბაჟს 18 პიასტრს ასზედ; ახლა ჩეენ მოგვიმატეს ბაჟი $2^{1/2}$ პროცენტით. 10) უოველს მაზრაში, დიდს გზებზედ ოსმალეთის მმართებლობა იღებს სამს პიასტრს ყოველს კაცზედ, რომელიც ან ფეხით, ან ცხენით გაიელის ამ გზებზედ; აგრეთვე თითო ცხვარზედაც ერთს პიასტრს იღებენ. 11) შო-

მუხლისკვრებზე ვეჩოქე მასწავლებელის ბძანებით. შევასრულე ეს ვალი. ამას იქით ცემატყეპა ისე ხშირათ აღარა მქონდა; წიგნის კითხვა სახლში ვისწავლე და სხვა საქმე ალარა მქონდა. ეს კი იყო, რომ ყოველდღე ვერა ეკითხულობდი წიგნსა შინაურის საქმეების გამოისობით და ამიტომ ჩქარა კითხვაც ვერ ვისწავლე; ხანდახან ამისგულისათვის მომხვგამოვიხვიე ხელცახოცში ნახევარ პური და არ გამძნელებია ძალიან, რადგანაც დედნები ეხლა დაიწყო მეორე ეპოქა. ბქამდინ ხომ ქი ჩვენი სოფლის გზას. მართალია ცოტა ნით, ჩვენი მოფიქრებით უნდა გაგვეკეთებინა, მასწავლებელი მარტო საცემრათ გყვანდა და ვნებით ასრულებდა ამ თანამდებობასა, ძალიგარდა, როგორც მახსომს, ის თავისებურათ ძალიან ჭკვიანი და ეკონომიური კაცი იყო. ჯამაგირი ცოტა ჰქონდა და ამისთვის თავსაც არ იწყენდა ბევრის სწავლებითა; არც ჯიბის შემსებაში იყო ვაგლახი. ძღვენის გარდა, რომელიც ყოველ სოფლიდამ ჩამოსულ შაგირდს უნდა მიერთმია, იმან ხარჯის გაწერა იცოდა წელიწადში ექვსჯერ მაინც: ხან იტყოდა რომმელი და ღრუბელი უნდა გიყიდოთო და ამვლობდი—კარგათაც გავიკვეთე. ბმ დროების ისთვის ოროლი შაური მოიტანეთო, ხან მოიგონებდა, რომ საწერი ფიცარი უნდა შევა-ന്യൂർന്റെ താ ചിന്യാന്യസ് നന്നെ ചിഷ് മിന്ന്യാნეთო, ხან მოიგონებდა, რომ საწერი დედჭველათ ჩამოიყვანეო.". იმან ამ საქმისთვის ნები უნდა ვიყიდოთო და ამისთვის თითო და მოტყუებისთვის თავისი მამაშვილური ვა- მანეთი მოიტანეთო, ხან ცივა და ბუხრის გალი გადამიხადა — თქვენ მოწონებულათ გამ- სახურებელი შეშაო და კიდევ თითო აბაზი ლსაც ეს უნდოდა, მომიწონა და თანაც სალახა. ამ დღესასწაულებსაც ბოლო მოეღო და მოიტანეთო; თუმცა კი ღრუბელი და მელი, მეც ისევ ჩამათრიეს ტფილისში. ბამოვცხად- დედნები და ბუხრისთვის შეშაც ზედამხედველისაგან გეეძლეოდა და საწერფიცარსაც თაში განაწევი ქეიფი: ჯერ გამწკეპლეს ზედამ- კისდღეში შეღებვა არა ღირსებია. სხვასაც უარისთქმა დამიწყო, თანაც თავის ტკივილი ხედველის ბძანებით და მასუკან ორი კვირაც კიდევ ბევრ რასმე მოიგონებდა ხოლმე და შემომეჩვია. მს რომ დავატყე ჩემ თავს, ძა-

ველი ჩვენი ქონება დაფასებულია; ჩვენ ყოველ წლივ გვართმევენ 40 პოასტრს ეთასტედ. 12) ხარჯი ყველაზედ ერთა ნაშრია დადებულ ლი, როგორც კაცზედ, ისე პირუტყვზედ და ქონებაზედ; ამ რიგათ ყველა სახლობა წელიწადში აძლევს ხარჯს 200 პიასტრს. 13) ოსმალეთის მმართებლობა დაისაკუთრებს ყოველი ქრისტიანის ქონებას, თუ ის უშვილო მოკვდა. 14) ოსმალეთის მმართებლობა ითხოვს 5 პროცენტს მამულის ღირებულიდამ, რომელიც მემკვიდრეობით გადადის მცირე წლოვანებს შვილებზედ. 15) ჩვენ უნდა წარგვედგინა დოკუმენტები მიწის მეპატრონეობის სიმართლეზედ; ამ დოკუმენტების მაგივრად **ო**სმალეთის მმართებლობამ დაგვირიგა ჩვენ ახლები და დაგვადვა ხარჯათ 10 პიასტრი თითო მიწის ნაჭერზედ. პისაც ეს დოკუმენტი არა ჰქონდა, იმას ოსმალეთის მმართებლობა ართმევდა მიწებს, და ჰყიდდა საყოველთავო ტორგით. 16) წარსული წლის 1 სეკტემბერს ჩვენ, ფაშების მოთხოვნილებით, უნდა გამოვცხადებულვიყავით სატახტო ქალაქში. 0ქ ჩვენ წაგვიკითხეს სულთნის დეკრეტი, რომელშიაც მოხსენებული იყო, რომ უწინდელის ხარჯის გარდა ჩვენ უნდა ვაძლიოთ 30 პრაცენტი ჩვენის შემოსავლიდამ, რადგანაც სულთანი უნდა ეომოს კანდიელებს, რომლებიც იმის უფლების წინააღმდეგნი შეიქნენ. **0**ქვენ ცხადათა ჰხედავთ, უ.უ. კონსულებო, რომ ოსმალეთის უფლების ქვეშ დარჩენა აღარ შეგვიძლიან. თქვენ დარწმუნებულნი ხართ აგრეთვე იმაში, რომ მთელს ქვეყანაში არც ერთს ხალხს არ შეეძლო იმდენი მოთმინება და თავ-განწირულება გამოეჩინა, რამოდენიც ჩვენ. მაგრამ ოსმალეთის მმართებლობამ არ დაჰხედა არც ჩვენს მორჩილებას და არც განათლებულის ევროპის გონივრულს რჩევას, ისინი ისევ უწინდებულად მოქმედებდნენ. ჩვენთვის ერთი გზა ღა რჩება. მივანდობთ ჩვენს ბედს ღმერას, იარაღის ძალას და ვსასოებთ ქრისტიანების გულ-მტკივნელობაზედ.

ფულებს გაგვაწერდა. ერთი სიტყვით ჭკვიანი მცოდნე კაცი იყო და ამ ცოდნით სარგებmagos.

ხომ მოგახსენეთ, რომ ზაფხულში ავათ გავხდი მეთქი—ამ ავათმყოფობის გამოისობით ისევ იმ პატიოსანი მასწავლებელის ხელში დავრჩი, ისევ იმ ხარჯ ქვეშ და ისევ იმ პატარა სახრჩობელა ოთახში. რაგაეწყობოდა? დავემორჩილე ჩემ ბედსა და წერასა. ჩემ სწავლაში მაწყებინეს ზეპირათ სწავლება სხვა და სხვა წიგნებისა. მომცეს ხელში ჯერ რაღაცა ისტორია, დამინიშნეს რამდენიმე სტრიქონი და მიბძანეს ხვალისთვის ზეპირათ დამესწავლა. როგორც მოგეხსენებათ ათი წლის ყმაწვილის მეხსიერება ცხოველია და ამ დღეს როგორც იყო დაესძლიე ჩემი გაკვეთილი, რაც თავისუფალი დრო მქონდა სულ წიგნი მეჭირა ხელში და ეზეპირობდი. ბავიზეპირე კი და არ ვიცოდი შიგ რა იყო, ამ მთისა იყო თუ იმ მთისა — გაუგებლათ და შეუგნებლათ შიგ მდებიარობისა; გავიზეპირე, მაგრამ ისე კი რომ რაკი დავიწყობდი, მათრახითაც რომ თავზე დამდგომოდნენ, ვეღარ გამაჩერებდნენ თაედაღმართზე დაქანებული კაცივით. მეორე დღეს ისე სხაპა—სხუპით წაუკითხე, რომ ჩემი სიტყვებიდგან მარტო ზიზინი ისმოდა, სხვა არაფერი. მრთი სიტყვით მეორე დღეს მასწავლებელს ჩემი გაკვეთილი ჯორის ტლინკებივით დავაყარე რომელ გამოხატულებასაც ხმარობენ ჩვენ სასწავლებელში. მასწავლებემუშაო მომიმატა. ერთ ორ თვეს როგორც იყო გაუძელ ამისთანა უღმერთო ჯაფას და მასუკან კი ტვინმა როგორლაც სამსახურში

დროებითი მპართებლობა, რომელიც არის ირდაპირი და შეუმცდარი გამომხატველი ხალხის გრძნობისა, ვალათა ჰრაცხს, რომ წარმოგიდგინოთ ის მიზეზები, რომლების გამოც ეპირის და თესსალიის ხალხმა ხელში იარალი აიღო. ჩვენ გაცნობეთ ეს მიზეზები, რომ კარგათ შეგეძლოთ გასაჯოთ ვის მხარეზედ არის სიმართლე და ჭეშმარიტება. ეპირის და თესსალიის ხალხი სასოებს ღმერთზედ და განათლებულს მეროპის სახელმწიფოების თანაგრძნობაზედ; ამ ხალმხმა მტკიცეთ განიზრახა რომ ან დაიხოცნენ ან თავისუფლება მოიპოვონ. პეტრილლო, 13-ს დეკემბერს 1866 წ. დროებითი მმართებლობა."

60806d60000.

hazaha sadandos Dodohoma dosohala, სახელგანთქმული გმირი საბერძნეთის ომმა განთავისუფლებისთვის, 3აშინგტონში მიდის თუმცა მოხუცებულია, იმ განზრახვით, რომ საბერძნეთის სახელით მადლობა განუცხადოს შეერთებულის შტატების კონგრესს, რადგანაც ამათ თანაგრძნობა აღმოაჩინეს კანდიელებისადმი; კანარისს ჰსურს, რომ გამოსთხოვოს ორი მონიტორი სხეანი კიდევ ამტკიცე-ბენ, რომ ამ განზრახვით ბმერიკაში გამგზა-ვრდება გენერალი ძადეჯი, რომელიც გაჰყვა უ. რონგავი. და ერთი კაროლის ადუტინტი.

6383860mm.

ყველა ტომებში და იმათს ურთიერთს დამოკიდებულებაში დიდი კავშირი დაარსდა. რა საკვირველია, ეს კავშირი უფრო და უფრო დამყარდება. ბსე მომდინარეობს ისტორია, ასე მოქმედებს სწაელისა და განათლების გავრცელება. თვითოეულს ტომზედ რაღა თქმა უნდა? რამდენი მაგალითი ვნახეთ მცირე ხანს, რომ ერთისა და იმავე ხალხის შტოები ერთი მეორესთან შეერთდა. იმედია, ამისთანა შემთხვევას კიდევაც ბევრს ვნახავთ. ბმაზედ ეჭვი ნუ გვექნება. ბსე არ იყო უწინ. ძვე-

ლის დატანების და წახალისების ღონისძიებას მივმართე. 3იყიდდი ხოლმე ლამის ყოველ დღე, განსაკუთრებით თუ ძნელი და ბევრი გაკვეთილი მექნებოდა, თითოოროლა გროშის ხილს (ხშირათ ჩამიჩს ანუ ქიშმიშს), დავიყრიდი წიგნის თავზე და ვეტყოდი ჩემ თავსა: რამდენ სიტყვასაც დაისწავლი, იმდენ მარცვალს შეგაჭმევ, მეტს არა, მუცელი ძალას მატანდა და მეც ჩემ ტვინსა. იმდენი უნდა მეკითხნა, მინამ ყბები ისე მიეჩვეოდნენ, რომ მეხსიერების შემწეობა აღარ მოუნდებოდათ; მეხსიერების და მოსაბერა შაბზე გავგზაენე ისინი მე ალარა მქონდა. მაგრამ მაინც ისე დავისწავლიდი ხოლმე, რომ ოღონდ უბებს და ტუჩებს წინაწინვე კარგი მიმართულება მიელოთ, გაკვეთილის თავი სიტყვა მოეგონებინათ, მასუკან აღარა მიჭირდა რა, იმათი იმედი მქონდა, ბოლოში გამიყვანდნენ. ბმისთანა ზეპირობამ ის გამბედაობა, გამჭრიახობა, მოსაზერა, მეხსიერება, რაც მე სოფლიდამ ჩამოვიტანე სულ წამართო, სულ ერთიანათ გამომაშტერა. რომ მკითხამდნენ რასმე, გაზეპირებულის გარდა, თუნდა ეს კითხვა უბრალო რამაც ყოფილიყო, პასუხს ვერ მივცემდი, მანამ ნემენცივით კარგი ხანი არ დაეფიქრდებოდი, ისე მეჩვენებოდა. თითქოდე ტვინზე რაღაცა მქონდა გადაფარებული.რომ ან გაველანძოე ვისმე, ან გამჯავრებო ა ვინმე, თუნდა სულ უბრალოცა ეყოფილიყამოსაზერას ეერ მოვასწრობდი; როცა ორი სამი საათი გაივლიდა და ყოველისფერი ჩაიელიღა, დავიწყებას მიეცემოდა, მაშინ მაგონდებოდა ან რა უნდა მეთქო და ან როგორ უნდა მოექცეულიყავი ამ შემთხვევაში. ამისთანა ზეპირობით გადაველი უფროს კლასამდინ; და აი ამ კლასამდინ რამდენი რამ გამა-

ლისა და საშუალო საუკუნოების ისტორია იმითი განსხვავდებოდა, რომ თითქმის ყოველივე ტომი დაგლეჯილი იყო რამდენსამე ნაწილებათ; იმათში თითქმის კავშირი არა იყორა. მვროპაში ბევრი ხალხი ცხოვრებს; მაგრამ ისინი იმდენათ იყვნენ დაყოფილნი, had ძნელია თვითოეულის აღრიცხვა. hs იყო ამისი მიზეზი? პირველი მიზეზი იყო თვით ბუნება, რომელსაც დიდი მოქმედება აქვს კაცობრიობის ისტორიაზედ: მდინარე, მთა, ბარი, ადგილის თვისება ისეთს ზღუდეს შეადგენენ, რომელიც საზღვრავს ერთსა და იმავე ტომს, იმისს შტოებში 'მობავს სხვა და სხვა ენას, სხვა და სხვა ხასიათს, ჩვეულებას და მიმართულებას. მს ბუნების თვისება კავშირს ასუსტებს და არუვევს, მტრობას აღვიძებს. იმასაც ნუ დავივიწყებთ, რომ ძველი დრო ბარბაროსული დრო იყო: მაშინ ყველანი შეიარაღებულნი იყვნენ, ერთი მეორეს ებრძოდნენ, ტომი ტომს და ერთმანეთს. 10ათში თუ რომელიმე მეორეს სძლევდა, ის ან უკანასკნელს იმონავებდა, ან ცალკე სამეფოს და სამთავროს აფუძნებდა.

ბსე იყო საქართველოშიაც. ბქ ბუნებამ ჩვენი ტომი და იმისი ენა რამდენსამე შტოთ დაჰყო, თვითოეულს იმათგანს საკუთარი თვისება მისცა. თვით - უფლების მოყვარებამ, მტრობამ და ბრძოლამ ერთი შტო მეორესთან უფრო დააშორა. მართლის-Оხოვრება გვიმოჩვენი დრო ისეთი დროა, რომ თითქმის წმებს, რომ ჩვენი ხალხი ძველსავე დროს დანაწილებული ყოფილა; შემდეგ, შარნაოზის მეფობაში, შეერთებულა; მასუკან ისევ დაყოფილა .X—XII საუკ. განმაელობაში იმას ისევ ერთობა დაუარსებია. მე-XIII საუკუნიდამ კი რამდენსამე სამეფოთ და სამთავროთ დაყოფილა. სამეფო შემდგარა სამი: მართლისა, ჩმერეთისა და ძახეთისა; სამთავრო დაფუძნებულა ხუთი—საათაბაგო, სამეგ. რელო, ბურია, ბფხაზეთი და სვანეთი. ბსე ყოფილა იმისი მდგომარეობა, ვიდრე ამ მდგომარეობას ის სრულებით არ დაუმხვია.

რუსული ღრამატიკა, ქართული ღრამატიკა, არითმეტიკა, გეოგრაფია, ნაწყვეტ-ნუწყვეტი საზოგადო ისტორიისა და სხვანი. უველაზე ძალიან რუსული ღრამატიკის, არითმეტიკის და კატეხიზმოს გულისთვის გეხვდებოდა. პირველ ორ საგანს ზემოთ მოხსენებული ზედამხედველი გვასწავლიდა — ცხვირ წითელა, წელში მოხრილი რუსი, გვარათ ლ ო თა d ე. ბევრი "მავი დღეები გამოვიარეთ იმის ხელში. იმას ჩვეულობათ ჰქონდა, რომ ვინც გაკვეთილი არ იცოდა, უნდა თავისთავათ გამოსულიყო და დაეჩოქნა; გაკვეთილიც ძნელათ თუ სცო- დახელოვნებულნი. ბმას ისიც უნდა დაუმადნია ვისმე, ამისთვის ლამის ყველანი ყოველდღე წამოჩოქებული ვიყავით და ამ ყოველ დღემ ორი წელიწადი გასწია. ამისათვის გექონდა სამუხლისთავო ბალი შები და ისე ვიჩოქებდით. ფაჩოქების გარდა იმან ცემაც იცოდა; ვინც ათჯერ ეჩოქა იმას უეჭველათ გაროზგავდა. ძატეხიზმოს გვასწავლიდა ერთი മാനാന്ത്രാനാന്ന പ്രാഗ്രം, മ്യാനാന മ ന് ა 6 ർ ന ავაძე. ესეც ძალიან სასტიკი კაცი იყო და კვირაში ერთხელ მაინც, რომ არ ეცემნა ყველასთვის გული არ მოუთმენდა. მართალია, სხვა საგნებისთვისაც გვცემდნენ, მაგრამ ესე უღმერთოთ კი არა, ისინი ცოტა გულჩვილები იყვნენ. ერთი სიტყვით, ჩვენი მასწავლებლები შოლტით გვერეკებოდნენ წინ დავარდნილი ცხენებივით. მაგრამ ესეც უნდა ვსთქო, რომ იმათმა შოლტმა ჩვენ არა დაგვი, ვერაფერ პასუხს ვერ მივცემდი, რადგანაც ვახსომა რა: დღეს გავიზეპირებდით, და ხვალისთვის, ღეთის მოწყალეებით, ისევ დაგვავიწყდებოდა. ბმ ნაირ მდგომარეობაში მიდიოდა ჩვენი ცხოვრება, ჩვენი სწავლა.

როგორ მოგეწონება, მკითხველო, რომ ყმაწვიმოდა, გაკეთება ვერ მოეხერხებინა—მასწავ- ვის თავს, თავის ჭკუას—უამისოთ გაკეთება ზეპირებინეს: კატეხიზმო, საღმრთო ისტორია, ლებელი სცემდა და ლანძღავდა, თითქოდე რისამე არ შეიძლება. ამ დროს როგორ ან-

ბმ სტატიაში ჩვენა გვსურს გამოვიკვლიოთ ერთი საქართველოს შტო, იმისი ისტორია და ცხოვრება. მს არის სამეგრელო. ბმ საგანზედ მოლაპარაკება უფრო ამისთვის მიგვაჩნია საჭიროთ, რომ მცირეს დროში უმაღლესის ნებით მებატონეების გლეხებს თავისუფლება უნდა მიენიჭოთ.

სამეგრელო შეადგენს დასავლეთის საქართველოს ნაწილს. საზღვრებათ იმას აქვს: შავი ზღვა, სამურზაყანო, ბურია, იმერეთი და სვანეთი. ის შესანიშნავი მხარეა. ის ისე ბუნებით არ განსხვავდება სამეზობლო ადგილებში, როგორათაც ხალხის ხასიათით, ისტორიით, ენით, თუმცა ამ ენას თავისი ფესვი ქართულში აქვს. სამეგრელოზედ უცხო ტომებსაც ყურადღება ჰქონიათ მიქცეული: ის არის აწერილი რამდენისამე იმათის ავტორისაგან. სამეგრელოს ზნეობა და ცხოვრება ვრცლათ გამოგვიხატეს მე-XVII საუკუნეში კათოლიკის მისსიონერმა ზამპიმ და ფრანცუზის მოგზაურმა შარდენმა. ჩვენს დროს დუბუა დე-მონპერემ დახელოვნებულის კალმით გამოხატა იმისი ისტორია, ადგილის მდებარეობა და ხალხის შინაგანი დაწყობილება. ბროსსემ შეკრიბა და გაარკვია აქაურის ეკკლესიების და ხატების წარწერაები. თვით ლაზური ანუ მეგრული ენა უყურადღებოთ არ დარჩენილა: ის გამოიკელიეს პლაპროტმა, როზენმა და ბროსსემ ბმ წყაროების გარდა ჩვენ გვაქვს სამეგრელოზედ ვრცელი ცნობები, რომელნიც აქა-იქა არიან დაფანტულნი ბერძნებისა და რომაელების ხრონიკებში და თვით საქართველოს წელთ-აღწერაში. ბმ მასალებიდან შეიძლება შესდგეს მთელი სურათი **ს**ამეგრელოს ხასიათისა და ცხოვრებისა.

"სამეგრელო შეიცაეს სამფლობელოს დადიანისას. **მ**ს სახელი საერთოთ არის მიღებული საქართველოს რუსეთის მფარველობის ქვეშ მიღების დროს. ბქაური მცხოვრებლები უწინ იმას უწოდნენ ორს სახელს: ლეჩხუმს და **ო**დიშს. მეგრელებათ იწოდებოდნენ ყოველ-

ამით გააგებინებდა რასმე. ფარიგების და სწავლების მაგივრათ სცემდნენ და სტყეპდნენ. მაგალითს ჩვენ მოანბეში ხედამთ: ანბანა ვერ ესწავლა—სცემდნენ, წერას კარგათ ვერ ახერხებდა—სცემდნენ, გაკვეთილი ვერ გაეზეპირებია — სცემდნენ, სულ სცემდნენ და სცემდნენ. მოსწავლე მანამდისინ ყმაწვილია არც ცემის არიდებენ და არც ლანძღვასა, და როცა მოხღება ისეთ მლაშე მლაშე სიტყვით ამკობენ, რომ ცემას არ ჩამოუვარდება. ბმისთანა საქმეში ბევრი მასწავლებლები არიან ტოთ, რომ თითონ ჩვენი დედმამებივეც თხოულობენ თავიანთი შვილების ამისთანა რეცეპტით წურთვნასა და განათლებასა." 3ენაცვალე წკეპლას—კარგიმასწავლებელი არისო. ამ ნაირი სიტყვებით იმართლებენ თავს ორივე ჯურის კაცები, დედმამებიცა და მასწავლებლებიც, საკითხავი ეს არის; ამ ნაირი დე სპოტური ქცევით ყმაწვილებს ემატებათ რამე? სწივლის ხალისი ეძლევათ და ან სწავლობენ რასმე? — ეს უეჭველია, რომ ამ ნაირი ქცევა ყმიწვილს სწავლის ხალისს ვერ ჩაუნერგავს, რადგანაც იმას ამ დროს დაუმოკიდებლითი სურვილი არა აქვს, და სადაც დაუმოკიდებლითი, საკუთარი სურვილი არ არის, იქ წახალისება, რისამე შეყვარება მოსაფიქრებელი არ არის. თუნდა ეს არ იყოს, ყმაწვილი ცემით განა გააკეთებს რასმე?—მსმაშინ შეიძლებოდა, თუ ყმაწვილებს არაფერი ფიქრი და მოსაზერა არ ექმონებოდათ, მაშინ, როცა ისინი უგუნურნი და უფიქრელნი იქნებოდნენ, — მარტო ამისთანა არსებებზე, თუ კი არიან სადმე, იმოქმედებს ცემის შიში; ყმაწვილზე კი არა, რადგანაც თუ აკეთებს ლს თავის ყმაწვილობის გამო, საქმე არ ეს- რასმე, უეჭველათ ანგარიში უნდა მისცეს თა-

თვის მხოლოთ ოდი შელები. ლეჩხუმი მდებარებს ცხენის-წყლის და ლაჯანურის ხეთბაებში, მურს ქვემოთ. ის იმერვლის ანეწილია მაგრამ ძეელათვე დადიანებისაგან არის დაჭერილი; აქ მოსახლობენ იმერლები, waggaნიც ქართულს ლაპარაკობენ. ბარდა ამისა **დადიანებს დაუპყრიათ ნაწილი სვანეთისა,** რომელიც მურს ზემოთ იწყება და Uხენისწყლის ხეობაშივეა დაბნეული და რომელსატ დანაშთენის სეანეთისაგან ჰყოფენ მაღალი მთები: გელემბორისა და საკერისა. " ამას ამბობს ფრანცუზი დიუბუა, რომელსაც ჩვენი მხარე დაუვლია და აუწერია ოც და ათის წლის წინათ.

იმავე მოგზაურის სიტყვებით აქამომდე ელბრუსი მიაჩნდათ იმ ძავკასიის ნაწილის საშუალო პუნკტათ, სადაც მნგურს და თვით შასს (რიონს) აქვთ სათავე. ეს მართალი არ არის. სამივე მდინარე იწყება შასის — მთიდგან, რომელიც შეადგენს მესამე უმაღლესს პუნკტს ძავკასიის თემისას. ის ჩანს პოლხიდის ბარიდამ; ჩანს აგრეთვე მლადიკავკასის და ეკატირინოგრადის მინდვრებიდამ—მარცხნივ შაზიბეგი, მარჯვნივ ელბრუსი, შუაში ფასისმთა. მნგურის და შასის სათავები შორს არ არიან ერთი მეორეზედ. Оხენის-წყალი იწყება იმათ შორის, იმ მთებში, რომელნიც ორქედათ განაწილდებიან და ჰყოფენ სამისავე მდინარის ხეობაებს. ოდიში იწყება იქ, სადაც ეს ხეობეები იშლება. ნახევარი ნაწილი ოდიშისა დაცემული ბარია და შასს მიებჯინება; დანაშთენი შეადგენს იმ ქედებს, რომელნიც ზელემბორის და საკერის მთებიდამ ჩამოსდევენ. ამ ქედებს არც ერთი მთა არა აქვს მაღალი. Uოტა მხარე იპოვება, რომ ისე უხვათ ირწყობოდეს, როგორც ოდიში: გარდა მნგურისა, რომელიც იმას სამურზაყანოსაგან ჰყოფს, გარდა სხენის-წყლისა, რომელიც იმას აქვს მეორის მხრით და გარდა რიონისა, რომელიც აქ მომდინარეობს, ოდიშს რწყავს კიდევ ხუთი მდინარე, რომელნიც ისე ვრცელნი არ

გარიშს მისცემს ყმაწვილი თავის თავსა? მცემენო უსწავლელობისათვის! — და განა იმ საქმის გაკეთება. რომელიც ყმაწვილს არ უნდა, და რომელიც მისგან დიდ შრომას თხოულობს, ცემაზე ადვილი გადასატანია? სემით ტანი სტკივა და არმინდა საქმის გაკეთებით კი ამის გარდა გულიცა და ფიქრიცა—ის სხვის მონად ხდება, ყოველისფერს თავისას ჰკარგავს წადილსაც, ნებასაც და ფიქრსაც. ბაურყვნელი და გაუფუჭებელი ყმაწვილისთვის მონაობა ძნელი მოსაფიქრებელია, ეს სიკვდილია იმისთვის. ამ შემთხვევაში ის როგორმე მოახერხებს, რომ გადურჩეს ამისთანა ვაგლახ მდგომარეობასა, როგორც ეხედამთ მოამბესა: ის ხან სოფელში იპარება, ხან შკოლაში არ მიდის. მაინც და მაინც თუ ცემამ და შიშმა დასძლია ყმაწვილი, სახლობაშივე გარყვნილი, მაინც აქედგან რა გაკეთდება? — დაჰკარგამს ყოველისფერს თავისას, შეიქნება ფალასათ და იცხოერებს სრულიად უფიქრებლად; დარწმუნებული უნდა ვიყვნეთ, რომ ნასწავლი იმას სრულებით არ მიეკვრება, სულ დავიწყებას მისტემს, როგორათაც ჩვენი მოანბე; ერთი სიტყვით ცემა ტყეპა ვერას შესძენს, ვერაფერს ვერ მოუმატებს წვალების Level prographen Both bothers gother cologs

(შემდეგი იქნება).

Дозволено поплуром. Тичлись, 10-го

The Commence Known control of

არიან და მომდინარებენ ბელემბორის მთიდგან, სერებიანს ადგილებში. ბმ გვარს ადგილებს ესე იგი: ბანის-წყალი, ხობის-წყალი და ხობის-წყალი და ხობის-წყალი და ხობის-წყალი და ხობის-წყალი გარტიანო-სალხინო თავისის ოჯალეშით, ართვიან; დანარჩენი მდინარეები რიონში ცვი-ციან. იმათში არც ერთი არ არის ნავით სასიარულო, გარდა ხობის-წყალისა, ისიც ზღვის და ეაზს რამდენიმე წელიწადია სნეუ-დიან. ისიც გარდა ხობის-წყალისა, ისიც ზღვის და ეაზს რამდენიმე წელიწადია სნეუ-დიან. ისიც ზღვის სამეგრელოს ნაყოფიერებაზედ ჩვენ დავე-მახლობლად (1).

ბანსხვავებულია აქაური ჰავა, უკეთ ვთქვათ, კლიმატი. როგორც ვიცით, ჩვენი მხარე ორ ნაწილათ არის გაყოფილი—აღმოსავლეთის საქართველოთ და დასავლეთის საქართველოთ; იმათ საზღვრავს ლიხის-მთა, ან სურამისა და ბხალციხის მთა. ერთს ნაწილზედ მოქმედებს ხმელეთის კლიმატი; მეორეზღვისა. მს არის უმთავრესი მიზეზი, mad at damb bym bbgs orgaligds atgle, go ნამც დანაშთენს ჩვენს მამულებს. ბქ გაზაიწყება თებერვალში; ამ დროს ყვავის, ტყე იშერთი ყვავილი ლება, ხეხილი კოკორს იკეთებს. ბპრილში ცხელა. ზაფხულში, ივლისიდამ სეკტემბრამდე, დიდი სიცხე დგას: ჰაერში პაპანაქებაა; ტყის ფოთლები ყვითლდება და სცვივა; სინოტიე ძალიან არის; ლამეები ცივია. ბმ დროს ხან და ხან უბერავს ერთ-გვარი ქარი, რომელსაც აღმოსავლეთის ქარს უწოდებენ; ისა სცემს სურამის მთის მხრიდამ და თუ რამდენსამე დღეს გასწევს, დიდათ მავნებელია: ჰაერს აშრობს, მთელის ბარი-იმერეთის და სამეგრელოს ნაყოფიერებას ახმობს, მოსავალს აფუჭებს. ბმ ქარის გამო ისე ხურდება ჰაერი, რომ ადამიანს გარეთ გამოსელა ეძნელება: ის ოფლში იწურება, სუნთქვა ემძიმება. შემოდგომა იწ ყება სეკტემბრით. ეს დრო თითქმის უკეთესი დროა: ტყე ახლათ ყვავის; მაგრამ ბურუსი და წვიმა ხშიოია; წვიმს ხან-გრძლივ და მსხვილათ. დეკემბრიდამ დგება ზამთარი, რომელსაც მოაქვს ნოტიო სიცივე; თოვლი იცის იანვარში და თებერვალში, თუმცა დიდხანს არა ძევს; ქარი და ქარიშხალი ხშირია; ტალახი დიდია; წვიმ მოელის კვირით ასხავს. ამ მიზეზის გამო დაცემულს ადგილებში გროვდება ქაობები, რომელნიც ჰაერს ძალიან ახაშმიანებენ. რა საკვირველია, ცუდი ჰავა უფრო ზღვის პირათ იცის. სიებ-ცხელება, ტიფი ან სახადი, წყალმანკი, თვალისა და ფილტვის ანთება, სისხი გავრცელებულია. სნეულება ხშირდება უფრო ზაფხულის მიწურებედამ. (²) ამ გვარს თვისებას ბუნებისას განსხვავებული მოქმედება აქვს ადამიანზედ. ბმის გამო ბარის მცხოვრებნი—იმერლები, გურულნი, მეგრელნი აგებულებით არიან სუსტნი და ნაზნი; თვით იმათი სახის მეტყველება უფრო ქალის სახის—მეტყველებას მიემსგავსება; იმათში იშვიათია ვაჟკაცური და მხნესახის —გამომეტყველება, რომელსაც ვპოულობთ ზემო-იმერეთში, მესხებში, ქართლელებში და კახელებში. ბმ მხარის ნაყოფიერებაც ამგვარათვე განსხვა ვდება. ის უხვია. ბუნება ისე უწყობს ხელს ადამიანს, რომ ადგილ-ადგილ გარეული ხილი შინ მოვლილს და ნაპატივებს არა თუ უდრის, უკეთესიც არის. პური აქ იშვიათია, საზოგადოთ იხმარება ლომი და სიმინდი; ადგილ. ადგილ მოდის ბრინჯი, რომელსაც ხალხი ორიზას (oryza) უძახის. დიდხმარებაშია და ძალიან ვრცელდება ბამბა; გარდა ამისა ძალიან ხარობს აბრეშუმი, ვაზი. მენახი სამეგრელოში მაღლარია: დაბლარი იშვიათია. სიმინდი მოდის უმეტესათ დაბალს ადგილებში, მდინარეების პირათ; ლომი, ბამბა და თამბაქო მაღლობის კიდეებში და ფერდოებში; უკეთესი თამბაქო მოდის წალენჯიხში და მომიჯნავე სოფლებში. მაზი ხარობს გორიანს და

ეკუთვნის შემდეგი სოფლები: უშაბათი, სალიპარტიანო-სალხინო თავისის ოჯალეშით, ბზედათი და სხვა. სამეგრელოში ბამბას, აბრეშუმს და ვაზს რამდენიმე წელიწადია სნეულება არ ეშვება; ვაზი სულ თურმე გაჩანაგდა. სამეგრელოს ნაყოფიერებაზედ ჩვენ დავეფუძნენით მეგრის — კორრესპონდენტის სტა-Onsh, handgand so Frank "Changos Bor, No 3. დაბეჭდილი იყო და ამისთვის ამ საგანზედ გავრცელება ჩვენის მკითხველებისთვის საჭიროთ აღარ მიგვაჩნია. სასიხარულოა, რომ კორრესპონდენტის სიტყვით, მეგრელნი შრომას და ალებ-მიცემობას ეჩვევიან. მჭვი არა გვაქვს, სამეგრელო მცირე ხანში სულ გამოიცელება საუკეთესოთ. ლმერთმაც ინებოს. ამ სტატიის ავტორი თავისის მხრით საჭიროთ ხადის დაუმატოს, რომ, როდესაც, ორის წლის წინათ, იმას სამეგრელო გაუვლია, დიდი ცელილება შეუნიშნავს უწინდელის დროს შედარებაში: იმას გზის პირათ ტკეები გაკაფული დახვედრია და სავსე ბოსტნებით და ჭირნახულით ბარდა ამისა აღებ-მიმცემი და მოვაჭრე მეგრელები უნახავს აქა-იქ დაფანტული სამურ ზაყანოში და ბფხაზეთში; თვით სოხუმის ვა ჭრობა თითქმის იმათ ხელში ყოფილა. შემთხვევას სიამოვნებით წარმოვიდგენთ ხო

იმ სიამოვნებასაც არ დავივიწყებთ, ტომელიც აქ თვით მგზაერობაში გეინახავს. მართალია, სამეგრელოს გზები შესაწუხარია, ქაობები და მდინარეები საშიშია, მაგრამ, როდესაც ჰხედავ მშეენიერს მინდერებზედ მშეენივრად დაბნეულს ტყეებს, რომელიც მუდამ მწვანე სუროთ და ვაზებით არიან გადახვეულ გადმოხეეულნი; როდესაც მოიგონებთ გასაოცარს მდებარეობას, რომელიც შემოხლუ-രൗത്രാ രാതന്ദ്യത്രത്തി പ്രാത്രം ഒരുത്ത ათაბაგოს, ბფხაზეთის და სვანეთის მხრით და ლაჟვერდის ფერის ზღვით, მზის შარვანდედი ანუ მთვარის შუქი რომ აცხოველებს და სადაც ცეცხლის ხომალდები, იალქნიანი გემები და ნავები დაფრინავენ, მაშინ ძნელიც არის ამ მხარის დავიწყება. თქვენ გგონიათ, სამოთხის მსგაეს ვრცელს ბაღში იმყოფებით. მაშ არც ის უნდა გვიკვირდეს, რომ ამ მხარეს ძველათვე ევლტოდნენ განათლებულნი ბერძენნი და რომაელნი, რომელთაც კვალი აქამომდე დარჩენილია მრავალი კვალია აგრეთვე საქართველოს ერთობისა და თვით **დ**ადიანების მთაცრობისა. **ა**ქ ხშირია ციხე-სიმაგრეები, ეკკლესიები, მონასტრები; იმათში ზოგნი დაბლობში დგანან და ტყით არიან დაბურულნი, ზოგნი მთებზედ მდებარებენ და შორს გასექერიან. სნობის-მოყვარე მოგზაურს, მეტადრე არხეოლოგს, ისინი მთელს ისტორიას მოუთხრობენ. მართალია, ბერძნების და რომაელების შენობებზედ ის წარწერაებს ვერ პოულობს, მაგრამ სიმტკიცე და სივრცე იმათი, მეტადრე ნაქალაქევისა ანუ ბრხეოპოლისა, ცხადათ უმტკიცებენ, რომ აქ იმათ ხანგრძლივი ბინა ჰქონიათ. ბსეც ყოფილა, როგორც ჩვენი ხრონიკა გვიმოწმებს. ბფხაზთ-ქართველთ მეფეების და შეტადრე **დ**ადიანების დროს ეკკლესიები სავსეა წარწერაებით კედლებზედ და ვერცხლით და ოქროთ შეჭედილს ხატებზედ. ხშირათ არის ნაამბობი, დადიანთაგანი რომელი რა ხასიათის კაცი იყო, რით ისახელებოდა, სად უბრძოლნია იმას, რა ადგილები დაუპყრია, სამთავროს საზღვრები სად დაუდვია, ერთის სიტყვით, როდის რა მომხდარა. რადგანაც საქრთველოს ისტორია მოკლეთ იხსენებს სამეგრელოს ცხოვრებას, ამისთვისაც აქაური წარწერაები ბევრით შვამსებენ ქართლის-Оხოვრებას. ბხლა onofland shy ghon Fishfighs in show, had გადმოღებული და გარკვეული არ იყოს. ეს

შრომა დაგედო ჩვენ, როგორც ზემოთა ვთ-

ქვით, უ. ბროსსემ თავისს "ბრხეოლოგიურს მოგზაურობაში".

(შემდეგი იქნება.)

ᲛᲖᲘᲡ ᲓᲐᲑᲜᲔᲚᲔᲑᲐ,

რომელიც მოხდება 22 თებერვალს.

მოულოდნელს ზეციურს მოელინებას ყო ველთვის დიდი ზედმოქმედება აქვს ხალხის გამოხატულებაზედ, ყოველთვის აშინებს და აფრთხობს მას. ამ მოვლინებაებს ხალხისათვის ყველაზედ უფრო შემაძრწუნე. ბელი მზის დაბნელება არის. მვეყნის გამაცხოველებელი, სინათლის და სითბოს მომცე-მი მზე ლაჟვარდოვანს ცაზედ ჩვეულებრივი აზით მიმავალი ანათებს ქვეყანას და უცებ იმას რალაც ჩამოეფარება და დედა-მიწას სიბელე მოეფინება. მართლა და ამისთანა მოლინებამ როგორ არ უნდა შეაშინოს გონება-გაუხსნელი კაცი, რომელიც იმას არ მოელოდა? რადგანაც გაუნათლებელმა ხალხმა გვარის ზეციურის მოვლინების მიზეზი არ ის, ამისთვის ის იმას ბამგების რისხვას nyol, adalogal al adal მიაწერს ხოლმე და შიშით მოელის, რომ იმას თან მოჰყვება ყოველგვარი უბედურება. **3**ის არ ახსოვს, რა შიშით და ძრწოლით მიეგება ჩვენში ხალხი 1851 წელს მზის დაბნელებას და რა ჭორები დაჰყარეს ამ მოელინებაზედ. ამ შემთხვევის გამო განსვენებულმა ანტონოვ. მა დასწერა კომედია "მზის დაბნელება", რომელშიაც ხელოვნურათ არის გამოყვანილი ხალხის აზრი ამ ზეციურს მოვლინებაზედ და ამასთანავე მოხსენებულია სასაცილო ჭორები, რომელნიც მაშინ გავრცილებულნი იყვნენ. სხვა ქორებმა ისე ქორებათ ჩაიარეს, ერთმა კი საწყალს ქათმებს ბოლო მოუღო. **დ**აეარ-და ხმა, რომ მზის დაბნელებამ ქათმებ¹, კუჭ-ში გველები გაუჩინაო, მიჰყვეს ხელი ამ საცოდავს ფრინველს და იმდენი გაწყვიტეს, იომ იმისი გვარი კინაღამ სულ არ ამოვარდა.

ბანათლებული კაცისთვის მზის დაბნელება იმისთანა ჩვეულობრივი მოვლინებაა, როორც მზის ამოსვლა და ჩასვლა; გ ნსხვავება მხოლოთ იმაში მდგომარეობს, რომ ერთი იშვიათათ მოხდება ხოლმე, მეორე კი ყო-ველს დღეს. შვეყანაზედ არაფერი არ მოხდება უმიზეზოთ და შემთხვევით; იმას მმართვენ მტკიცე და შეუცვლელი კანონები. როდე-საც ამ კანონებს გამოვიკილევთ, მაშინ ყო-ველ გვარი მოვლინების ახსნა ადვილი იქნე-ბა. მეცნიერების დანიშნულება სწორეთ იმაში მდგომარეობს, რომ შეიტყონ და გამოიკვლიონ ეს შეუცელელი კანონები, რომელნიც თვით ბუნებაში არიან და სხვა და სხვა მოილინებაებს მოახდენენ. ბსტრონომიამ ანუ ეარსკვლავთ-მრიცხველობამ კიდეც გამოიკვ-ლია ის კანონი, რომელიც მმართავს ზეციურს მნათობებს, და შეიქნა ყველაზედ უფრო ტკიცე და შეუცდომელი მეცნიერება. რონომები არა თუ მარტო მოვლინების მიზეზებს გვიხსნიან, არამედ წინასწარ-მეტყვე-ლობენ, რომ ამა და ამ დროს ამა და ამ მიზეზებისა გამო ესა და ეს მოელინება უნდა მოხდესო, და მათი წინასწარმეტყველობა კიმართლდება. იმისთვის მართლდება, რომ ანონი, რომელსაც ისინი დაეფუძნებიან, ჭეშმარიტია, და ამასთანავე შეუცდომელია მათემატიკა, რომლის საშვალებით ისინი მოახდე-ნენ თავის გამოანგარიშებას. მკითხეელებს ეხსომებათ, თუ ტოგოტ წინათ აგვიწერეს ას-ტრონომებმა მზის დაბნელება, ტომელიც 1851 წელს მოხდა საქართველოში. **ი**შათვე გამოიანგარიშეს, რომ წელს თებერვალში

მზის დაბნელება უნდა მოხდესო.

მზის დაბნელება მარტივი და ადვილათ ასახსნელი მოვლინებაა. ჩვენ ახლა დაჭეშმარიტებით ვიცით, რომ ჩვენი ქვეყანა ტრიალებს მზის გარშემო ასე, რომ ერთის წლის განმავლობაში ის მზეს ერთხელ შემოუვლის ხოლმე. ჩვენ ვიცით აგრეთვე, რომ ჩვენს ქვეყანას გარშემო უვლის მთვარე და შემოუტრიალდება მას ერთს თვეში ერთხელ. ჩვენს ქვეყანას და მთვარეს ერთი ერთმანერთთან იმისთანა დამოკიდებულება აქვსთ, რომ მთვარე უვლის ქვეყანას და იმავე დროს ორნივე ერთათ მზეს გარშემო უტრიალებენ. მზე მნათობი ზეციური სხეულია; ის ანათებს ჩვენს ქვეყანას და მთვარეს, რომელნიც ბნელი სხეულები არიან, ესე იგი, თვითონ არავითარი სინათლე არა აქვთ და სინათლეს იმათ მზე აძლევს.

როდესაც თავის მოძრაობაში მთვარე სწორეთ მზესა და ჩვენს ქვეყანას შუა დადგება,
რასაკვირველია, ეს ბნელი სხეული ჩამოეფარება მზეს და მისს სხივს ჩვენსკენ აღარ გამოუშვებს. მაშინ ჩვენს მიწაზედ იმ ალაგას,
რომელიც მთვარის დასწვრივ მდებარებს, მთვარის ჩრდილი დაეცემა და დაბნელდება. ბმ
შემთხვევაში იტყვიან მზის დაბნელება ბა
მოხდაო. მზე ძალიან დიდი სხეულია, ასე რომ
ის ერთ მილიონ და ოთხას-ათასჯერ მეტია

ჩვენს ქვეყანაზედ, მთვარე კი პატარაა, ორ. მოც და ათჯერ ნაკლებია ჩვენს ქვეყანაზედ ბმასთანავე ესეც უნდა ესთქვათ: რომ მზე ჩვენზედ ძალიან შორს არის; ჩვენზე და ამას შუა ას ორმოც მილიონ ვერსზედ მეტია მთვარე ყველა სხვა ზეციურს სხეულებზედ უფრო ახლოა, ასე რომ ჩვენსა და იმას შუა სამას სამოც ათას ვერსზედ ცოტა მეტია. მზის დაბნელება ორგვარია: სრული და კერძოობითი. როცა მზე სრულიად დაბნელდება, მაშინ იტყვიან სრული დაბნელება მოხდაო, მაშინ იტყვიან სრული დაბნელება მოხდაო, როცა მთვარე დაფარავს მხოლოთ ერთს ნაწილს გზისას, მაშინ კერძოობითი დაბნელება მოხდება. ჩვეულებრივ მზის ორივე გვარი დაბნელება ერთსა და იმავე დროს მოხდება ხომე ქვეყანაზედ, მაგრამ სხვა და სხვა ალაგს.

Oრთის მხარის მცხოვრებლებს სრული მზის წარმოუდგებათ და დაბნელება agmmnსას-კერძოობითი. მაგალითებრ, 1851 წელს წოდ ჩვენში სრული მზის დაბნელება იყო და სა-ქართველოს გარშემო მდებარე მხარეებში კერძოობითი. როგორც ზევითა ვსთქვით, მზის შედარებით მთვარე ძალიან პატარა სხეულია, ამისგამო, როდესაც ის მზეს ჩამოეფარება, იმას არ შეუძლიან დააბნელოს მთელი დედა-მიწის ზურგი; მისი ჩრდილი მხოლოდ ჩვენის მიწის ერთს მცირე ნაწილს გადაეფარება. პეხსნათ ეს მაგალითით. წარმოვიდგინოთ, რომ შუაგულ ოთახში ლამპა ანთია. მსთქვათ ეს ლამპა მზეა. ბვილოთ ერთი ბურთი ტეათ ეს ლათაა მიეა. სვილით ეობი აფოაის და დავიქიროთ კედელზედ ცთტა მო შორებით. წარმოვიდგინოთ, რომ ეს ბურთი მთვარეა და კედელი—დედა მიწის ზურგი. ამ ბურთის ჩრდილი დაფარავს ერთს ნაწილს კედლისას. თუ დავუკვირდებით, ადვილათ შევნი შნავთ, რომ ამ ჩრდილის შუაგული სულ ბნელი იქნიბა და გარშიმო უფრო განათლებული, ასე ნება და გარშემო უფრო განათლებული, ასე რომ სიბნელე შუაგულიდამ თან და თან იკ-ლებს და წრეს გარეთ სულ დაიკარგება. ბსე მოხდება დედა-მიწაზედაც მზის დაბნელების დროს. მთვარის შუაგულის დასწერივ მდება-რე ადგილებში სრული დაბნელება მოხდება და იმის გარშემო მდებარე მხარეებს მხოლოთ ბინდი მოეფინება; იქაური მცხოვრებლები მარტო კერძოობითს დაბნელებას დაინახვენ.

როდესაც ჩვენი ქვეყანა დადგიბა მზესა და მთვარეს შუა, მაშინ ის დაჩრდილავს მთვარეს და მოხდება მთვარის დაბნელება ორგეარია: სრული და კერძოობითი, ესე იგი, ხან მთელი მთვარე დაბნელება და ხან იმისი ნაწილი. მთვარის დაბნელება უფრო ხშირათ მოხდება, მინამ მზისა, ამისთვის რომ ჩვენი ქვეყანა ბევრათ მეტია მთვარეზედ და ამისგამო იმისი ჩრაილზედ. ბმ მიზეზისაგამო როცა ჩვენი ქვეყანა ჩადგება მზესა და მთვარეს შუა, იმისი ჩრდილზედ. ბმ მიზეზისაგამო როცა ჩვენი ქვეყანა ჩადგება მზესა და მთვარეს შუა, იმისი ჩრდილი უფრო ადვილათ მოხვდება მთვარეს და დააბნელებს მას. მზის დაბნელება ყოველთვის ახალ-მთვარეზედ მოხდება და მთვარის — მაშინ, როცა ის სავსეა. ჩვენში წელს მოხდება კერძოობითი მთვარის დაბნელება 2 სეკტემბერს. ის დაიწყება მეორე საათზედ ნაშუალამევს და გათავდება მეხუთე საათზედ.

ახლა ვსთქვათ რამდენიმე სიტყვა იმ მზის დაბნელებაზედ, რომლისგამო ეს სტატია დაიწერა. ამ თებერვლის თვის 22 რიცხვს მოხდება მზის დაბნელება, რომელიც დაინახება ევროპაში, ჩრდილოეთს ბფრიკაში და დასავლეთს ბზიაში. ჩვენში მხოლოდ მზის ნაწილი დაბნელდება, ესე იგი, კერძოობითი დაბნელება მოხდება. ტფილისში დაბნელება დაიწყება ნაშუადღევს, როცა პირველი საათის 6 მინუტი გავა. ბმ დროს მზის მარჯვენა მხარე ცოტათი დაბნელდება, შემდეგ სიბნელე თან და თან იმატებს, ასე რომ ბოლოს მზის ერთი ნახევარი სულ დაიფარება. ბმას შემდეგ სიბნელე თან და თან იკლებს და მერმე მესამე საათის 44 მინუტზედ ის სრულებით გაქრება მზის წვერთან. აახეთში, ქართლში და იმერეთშიაც ეს დაბნელება თითქმის იმ დროს დაიწყება და გათავდება, როგორც ტფილისში. თუ ღმერთმა ჰქნა და 22 თებერვალი კარგი მოწმენდილი დღე გამოვიდა, ჩვენ ვგონებთ, ბევრნი მოინდომებენ ამ იშვიათის ზეციურის მოელინების დანახვას. ზამთარში მზეს დიდი სიცხოველე არა აქვს და ამისათვის შესაძლებელია, რომ თვალი უშუშოთაც გაუჩერდეს მზეს. პისაც სუსტი თვალები აქვს, იმან მზის დაბნელების დასანახავათ უნდა აღიჭურვოს ჭვარტლით გაშავებული შუშით, რომელიც ძალიან ადვილი მოსამზადებელია. შუშა რომ ცოტა ხანს სანთლის ალზედ დაიჭირო, იმას მაშინვე ჭვარტლი მოედება.

⁽¹⁾ Dubois, Voyage autour du Caucase, III. 5-24.

⁽²⁾ Записки Кавказскаго отдъла Русскаго географ. общества. II. 1—15.

OMMOSTED IN

00008603333300.

პეტერბურგში მიღებული.

ნუ-იორპი, 14 (26) იანვარს. პრეზიდენტმა ჯონსონმა დაამტკიცა ბილლი, რომ 3აშინგტონის კონგრესსი გაიხსნება 22-ს აპრილს (4 მაისს).

JM 6056015 m 3 m cm, 17 (29) 0 5 5 3 5 6 6. გაზეთში Courrier d'Orient ამტკიცებენ, რომ ოსმალეთში როგორც ქრისტიანები, ისე მაჰმადიანები საჭიროდ რაცხვენ, რომ მოუწოდონ სანაციონალო კრებას, რომლის წევრებათ იქნებიან ხალხის დეპუტატები.

ნუ-იორპი, 17 (29) იანვარს. პრეზიდენტმა %ონსონმა გამოაცხადა თავისი უთანხმოება კონგრესსის მეორე ბილლზედ, რომლის ძალითაც ძოლორადო შეირიცხება ჩრდილოეთ-ბმერიკის ძავშირის შტატათ. პრეზიდენტმა ხუარესმა დაატყვევა თავისი მოწინააღმდეგე, გენერალი ორტეგი.

პოსტანტინოპოლი. 17 (29) იანვარს. **ო**სმალეთლების სურვილი, რომ **ს**ფაკია აეღოთ პანდიის კუნძულზედ, არ ასრულებულა. სფაკიელები ჯერ ისევ იბრძვიან. პოსტანტინოპოლში არ დაერწმუნენ ოსმალეთლებისა და ფრანცუზებისაგან დაყრილ ხმებს, რომ ძანდია აღებული იყოს და ვოლონტერები დაემორჩილებინოთ; ამის გამო ფონდების ფასი ისევ ისეა.

ოსმალეთის იმპერიის მაზრებში დააგდეს ხმა, ვითომც სამი წლის გადასახადი უნდა მოგროვდეს.

სმირნაში, სალონიკებში და სხვა ზღვის პირათ მდებარე ქალაქებში მაჰმადიანები მღელვარებენ; ქრისტიანებსა და იმათ შორის დაუცხრომელი ჩხუბებია.

რუსეთის ელჩი, ღენერალ-ადუტანტი ჩვნატიევი ძოსტანტინოპოლიდამ გზაენიდა ბრუსსაში პატრიარხ-კათოლიკოსთან სამხედრო გემს " ტამანს" რუსის მისსიის ჩინოვნიკით და აქა-

ური სომხების დეპუტაციით. პატრიარხი გუშინ მოვიდა და გუშინვე ელჩთან იყო. დღეს ღენერალ-ადუტანტმა იგნატიეემა წაულო პატრიარხს ბარტყულზედ ჯეარი, რომელიც ხელმწიფე იმპერატორმა უბოძა მას უზენაესს რესკრიპტით.

3060. 20 (1) თებერეალს. დღეს აქაურ დილის გაზეთებში ერთი ხმით ამბობენ, რომ **M**სმალეთის მთავრობა **ბ**ელგრადის ციხიდამ ჯარის გამოყვანაზე არ ეთანახმება. მაგრამ თანახმა არი, რომ სერბიის ყველა დანარჩენი ციხეებიდამ თავისი ჯარი გამოიყვანოს; აგრეთვე იმას უნდა ბელგრადში თავისი გარნიზონი იმდენათ შეამციროს, რომ ციხე თითქმის იმის ხელში აღარ იქნება. შუამავალ სახელმწიფოებს, ბესტრიას და ფრანციას დაბოლოებითი პასუხი ჯერ კიდევ არ მიუღიათ პორტასაგან. ფოეს თხუთმეტი ბესტრიის სამხედრო ხომალდი მიდის პანდიისკენ კაპიტანი ბერცფელდის წინამძლომლობით.

ტფილისში მიღებული.

3000687680, 30 იანვარს. 28 იანვარს პრუსსიის პალატის ყრილობა დაიხურა; ტრონით სიტყვაში კაროლმა მადლობა გამოუცხადა სეიმსა მმართებლობასთან ერთსულობით მოქმედებისთვის; სეიმმა არმიის და ფლოტის მოთხოვნილება დააკმაყოფილა და ამით იმან გადასწყვიტა, რომ პრუსსიას რაც შეუძენია, ის იმასვე უნდა დარჩეს. პაროლმა თავისი სიტყვა ამითი გაათავა: ჩრდილოეთ ბერმანიის კავშირზედ წესდებულობის პროეკტი ყველა მხარემ მიიღო. ეს გვიმტკიცებს, რომ როდესაც გერმანიის ხალხს საერთო წყობილება მიეცემა, ის გაბრწყინდება კურთხევით, რომლისთვისაც მოწოდებულია სამღვთო გამგებით, თავისის ძლიერებით და განათლებით, თუ გარეთ და შიგნით მშეიდობიანათ იქნება. პაროლის უმაღლესი დიდება ის იქნება, რომ **ღ**ვთის მოწოდებით თავისის სახლის ძა-

stomor იქი; ეს ხუთი წელიწადი მაშინ შემისრულდა, ხოცა უფროს კლასში ვიყავი. ახლა ვარჩიე მ სახლის პატრონიდგან გადასელა, რადგაჯერ ერთი ავათ გაეხდი, მეორეც სწავლას ვეღარ ვასწრებდი. **ა**მხანაგებმა მირჩიეს პანსიონში სასწავლებლის პატრონან შესვლა. ჩვენ სასწავლებელს პატრონი ინახაედა თავისთან ზოგიერთს ყმაწვილებს პანსიონერათ და თითო ყმაწვილზე წელიწადში შეიდ თუმანს იღებდა საქმლისა და სახლისთვის, —ტანისამოსი და წიგნები კი პანსიონერს თავისი უნდა ჰქონოდა. რადგანაც პან-രെ പ്രത്യായില് പ്രത്യായ പ്രത്യ പ്രത്യായ പ്രത്യ പ്രത്യായ പ്രത്യായ പ്രത്യായ പ്രത്യായ പ്രത്യായ പ്രത്യായ പ്രത്യ പ്രത്യായ പ്ര დი, ამისთვის ვარჩიე შვიდი თუმნის ძლევა და ექ შესვლა; ვარჩიე კიდევ უფრო იმისთვის, რომ იქ ბევრი დროება მექნება მეთქი და ეგება ვისწავლო რამე; ვარჩიე და ძალიანაც შევსცდი. ბქამდის თავისუფლათ სიარული მაინც შემეძლო; ახლა კი ჩამკეტეს ოთხკუთხე ყედლებში და იქიდგან გამოსელა კეირაში ერთხელ თუ შემეძლო, ისიც ორს ან სამს ააათს. 3იყავი, ერთ ვაივაგლახ მდგომარეობაში, სასყიდელი რომ მქონოდა რამე, ყიდვა ეერ შემეძლო; პური რომ მშივებოდა და ფუ. ლიც მქონოდა, ყიდვა ვერ მომეხერხებინა. მაგრამ ჯერ ეს კიდევ არაფერი; საწოლი ალაგი მომცეს ერთ პატარა ოთახში, რომელშიაც ოც-და-ათი თუ ორმოცი ყმაწვილი იყო; კრავატები ხულ ზედი-ზედ იყო მიდგმული უადგილობის გამოისობით. დილაზე რომ აედგებოდით სუნთქვის ილაჯი აღარა გექონდა, რადგანაც ჰაერი ძალიან გაფუჭდებოდა ხოლმე ამოდენა სიმრავლის სუდოქვითა; დილაზე ლოგინიდამ მთლათ გაყვითლებულები წამო. ესდგებოდით ხოლმე. ამასთან საშინელი სა-

ლებელში ვიღაცა შხვერავს მოელოდხეს და რომ იმას ამისთანა მდგომარეობა არ ენახა, ეს საწყლები სულ ძირის ერთ ოთახში ჩარეკეს და იქ დაუნიშნეს დასაძინებელი ადგილი; უნდა წარმოიდგინოთ, რომ ის ოთახი ცოტა ტენიანიც იყო, და აი ამ ტენიან ადგილში ჰქონდათ ტიტველ-შიშველა, ულოგინო წვრილ ყმაწვილების საწოლი ადგილი. ეგრეთივე ვიწროობა იყო საკითხავ ოთახებშიაც. ბრც ქამა გექონდა ხეირიანი: დღეში ორჯერ გვაქმევდნენ და ისიც ჯერზე თითო ხელისგულისტოლა სიფრიფანა პურის ნაჭერს მოგვცემდნენ ხოლმე. საქმელი ხომ ზმერთმა შეინახოს მარხეაში ლობიო, კარტოფილი ხშირათ უზეთოთ და დაუმჟავებელი გაუთუთქავი კომბოსტო; სხნილ შიაც თუ ხორცი გვქონდა, წვენი არ გვექნებოდა და თუ წვენი გექონდა, ფოჩი დაგვაკლდებოდა. მასუკან საქმელსაც ასე ფთხილათ ამზადებდნენ, რომ ტენის ჭიებით, და სხვა და სხვა გვარის მატლებით სავსე იქნებოდა ხოლმე. ჩვენც შევექცევოდით არხეინათ ამ სიტყვების მიძახებით: "დეე, ბიქო, ლუკმაზე დიდი ხომ არ იქნებაო". მოდი და ნუ სჭამდი, რა მექნა? ერთი წლის ფული მიცემული მქონდა, ამას უკან აღარ დამიბრუნებდნენ და აბა ერთ წელიწადს როგორ მემარხულა? მეტი ილაჯი ალარ იყო, უნდა შევჩვევოდი. ჩემი მდგომარეობა კიდევ კარგი იყო სხვის მდგომარეობასთან დადარებით; ამ. იტომ რომ ცოტა მოზდილი ვიყავი და იქ ყვე ლაფერი ძალაზე არის დამოკიდებული. წინა წინ ჩვენ მოგვიტანდნენ საქმელსა და ამისათვის ხშირათ არ გეაკლდებოდა, მაგრამ სა ტირალი იყო პატარა ყმაწვილების მდგომა რეობა: ნახევარზე მშიერ—მწყურვლები იყვნენ საწყლები—საქმელი ყოველ დღე აკლდებონახავი იყო ზოგიერთი აუმაწვილის მდგომარე-

ტფილისში " ლროების" რედაქციის კანტორაში, შელიქიშვი-

ლის და კამპ. სტამბაში, ბალავინის პროსპეკტზედ, რეიტერის bobman. ტუილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ. Въ контору редакции грузинской газеты "ВРЕМЯ".

რედაქციის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი ბანცხადება სხვა და სხვა ენებზედ. შასი განცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულებრივის ასოებით გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ.

165676M 8581000.

83

0006000000

გამოცემაზე

პართულებით და იმავე რიგით, რო-

ო, პარასკევობით, ერთის თაბახიდამ თა-

ლათ ტფილისში 6 მანეთი, გაგზავ-

დგოების რედაქციაში, რომელიც ის პროსპეკტზედ, რეიტერის სახლში. ლესათ, რომ თავიანთი მოთხოვნილე-

азеты "ВРЕМЯ", при типографіи Ме-

ემართება ძეგლი განსვენებულს ფელდმარშალს. ყურებით იმის ღვაწლის პატივისცემა ს-შვილამდის განუქარვებლად დარჩება მხარეში,

საქმლის უვარგისობას და სიმცირეს მამი უფრო ცუდი ზედმოქმედება ჰქონდა აე. მთელი ექვსი თუ შვიდი კვირა ისენოყივრო გამოფიტებულ საჭმელს გვაევდნენ, რომ ჩვენში ერთს აღარ ედვა ადაანის ფერი, ყველანი განდეგილი ბერები ეგონებოდათ: თვალები ჩაცვივნული, სიყვითლე, ყბებში და ტანზე სიგამხდრისაგან ისე გამოხრილი, რომ ძელები დაეთვლებოდათ, ამას წარმოგიდგენდათ რომელს პანსიონერსაც კი შეხედაედით. ბმას ისიც უნდა დაუმატოთ, რომ ამ პერიოდში ყმაწვილები და ლამის მთლათ დიდრონებიც ერთი შესანიშნავი ავათმყოფობით ვიყავით ხოლმე ავათ: ეს ავკურია (куринная слънота); დაღამდებოდა და აღარაფრის დანახვა აღარ შეგვეძლო, ყეყეჩი ინდოურებივით დავეხეტებოდით, რომ მისელა-მოსელა გედომოდა სადმე; ეახ'მამზე წასელის დროს ერთი ოცი მაინც გადაიელიდა ყირაზე კიბეებზე ჩასელის დროს. ბმისგამო ყოველთვის ერთიერთმანეთზე გადაბმულები წავიდოთით ხოლმე. ზედამხედველები როგორები ლა გყვანდნენ? ლმერთმა ყველას აშოროს იმათ ხელში ჩავარდნა: ერთი მაღალი სიტყვის თქმისთვის, გალიმებისთვის, ეზოში თამაშობისთვის, გაკვეთილის დაუსწავლელობისათვის, თუ საქმელზე ჩივილისათვის, აგრეთვე სიცივეზე და კიდევ ბევრი რამ იყო რომელზედაც ყმაწვილია თუ ვაჟკაცი ხმა უნ. და ამოიღოს, ამისთვის სულ წკეპლები, დაჩოქება და უსადილოთ დარჩენა იცოდნენ ერთი სიტყვით იმათი ჰაზრი ისიყო, რომ ყმაწვილი მომთმენი, ფალასი გამოვიდესო ყოველგვარი უბედურება და ბედი შეუნიშნავათ გადიტანოსო; არც სიხარული იგრძნოს და არც უბედურება და მწუხარება. მო დი და რას გაარიგებდი ამისთანა მდგომარეობაში? მართალია ბევრს ჰქონდა გვერდები შეჩვეული ცემა-ტყეპისთვის; მაგრამ სადილვახშმის მოკლება კი ძნელი გადასატანი იყო; სხვაგან არსად გვიშვებდნენ, რომ მშიერი მუცლები ამოგვევსო და არც თითონ გვაქმევდნენ. ბმისთანა მდგომარეობამ ბევრი ყმა-

რომლის სიყვარულიც განსვენებულს ყმაწვილობიდგანვე ჰქონდა გულში ჩავარდნილი. ჩამოსხმული ბრონძის სურათი კნიაზისა კიდეც გამოიგზავნა ტფილისის ქალაქს. **ი**ქ ის დააშვენებს მტკვარზედ აგებულს ხიდსა, რომელსაც დაერქვა იმისი სახელი. მე ვბძანე კიდევ ამ ძეგლის ორი პატარა სურათი ბრონძისა ჩამოესხათ. ერთი მსურს მე დავიტოვო. ის იქნება მოწამე იმ გულითადი პატივისცემისა, რომელიც განსეენებულის თქვენის მეუღლის სიცოცხლეში მუდამ გულში მემარხა. მეორეს ამასთანავე თქვენ გაახლებთ და გთხოვთ მიილოთ ჩემგან ეს ისე, როგორც სათნოდ მისათვლელი. დავრჩები შეუცვლელათ თქვენი კეთილის მოსურნე ნამდვილზედ მისის იმპერატორების ფიდებულების

საკუთარი ხელით მოწერილია:

, S@036760mc

უმთავრესმა ინსპეკტორმა რომ 1865 წლის ანგარიში წარადგინა ძავკასიის იქითის და აქეთის სასწავლებლებზედ, იქიდამ გამოვწერთ რამოდენსამე ადanont.

როცა ძავკასიის ჩრდილოეთის მხარეზედ

წვილი გააფუჭა, გააპირმოთნევა, ზნეობით დაbys, sly had habay addadoe of, add oh aggთებდნენ და რასაც აკეთებდნენ, იმას არა ფიქრობდნენ. ბმავე შეიწროებას და ოთხკედელშუა ჩაკეტას ბევრი რამ ცუდი საქმე და ჩვეულება შეეძინა იმათთვის, რომლების მოგონებაც და გამოთქმაც ძნელი არის!.... ამასთან ესეც უნდა მოგახსენოთ, რომ ეს ზედამხედველები რასაც ჩვენ გეიშლიდნენ, იმას თითონ სრულებით არ ერიდებოდნენ; ჩეენ მოთმინებას გვასწავლიდნენ და თითონ კი მოუთმენელები იყვნენ; ჩვენ სხვა და სხვა ნაირ ზნეობით კანონებს გვიკითხავდნენ და თითონ კი ზნეობით სრულიად დაცემულნი და გარყვნილები იყვნენ. ამასაც, რასაკვრე ლია, უფრო დიდი გამაძლიერებელი ზედმოქმედება ჰქონდა ჩვენ უშვერ საქმეების კეთებაზე. ნამეტანი არ იქნება, რომ მოგითხროთ ერთი ორი შემთხვევა, რომლებზედაც ლაპარაკი შეიძლება და რომლებითაც სავსეა არ მაქნისაანთ სასწავლებელის ცხოვრება: თუმცა ჩვენ სასწავლებელში ისე ძალიან შეიწროებული ვიყავით, მაგრამ სასწავლებელს გარეთ ძალიან მოუთმენელებათ და ამაყებათ ესჩანდით; ღეთისწყალობაკ რომ ეთქო ვისმე, ჩვენ იმას ხეირს არ დავაყრიდით, სხვისი ყოველგვარი ქცევა საწყინრათ მიგვაჩნდა; ამ-ชิงกคา หิดาชิก ชิงบางอาป ลงอีกาปกลิกอ ปรปการสูสา ბელს გარეთ ჩვენგან არე მარე სულ ამტუტებული იყო: ერთ მშვენიერ დღეს ჩვენი ნახაენები ზედამხედველი, ცხვირწითელა ლოთაძე მოგვიკედა. ბმაზედ ჩვენ რასაკვირველია შეგვიდგა სიხარული, ერთ მწვალებელ კაცს ცოტა ხნით მაინც მოვრჩით. ის მოკვდა ნავთლუხის ლაზარეთში; ეს დრო გიორგობის თვეა. ჩვენ გაგვგზაენეს იმის დამარხვაზე. წაველით, დავითნი უკითხეთ და შუადღის უკან მიწას მივაბარეთ. ბმასობაში ტოტა შემოგვილამდა, მობინდდა, როცა ქალაქში შემოველით, ჩამოვიარეთ მეტეხის (ბელაბრის) თავ-രാന്ദ്രാന്ത്യം 2) ერთმა საწყალმა ბაყალმა თავის ამხანაგს გასძახა: უჰ, რამდენი მეყრილან

და ან სად ყოფილან ამ დოოსაო " ... ამის ას

Spark judings gobie biege

არიან და მომდინარებენ გელემბორის მთიდგან, ესე იგი: მანის-წყალი, ხობის-წყალი, Оივი, ტე-ხური და ბბაშა. მანის-წყალი და ხობის-წყალი ჯერ ერთმანეთს უერთდებიან, მასუკან ზღვაში ერთვიან; დანარჩენი მდინარეები რიონში ცვი-ვიან. იმათში არც ერთი არ არის ნავით სასიარულო, გარდა ხობის-წყალისა, ისიც ზღვის მახლობლად (¹).

ბანსხვავებულია აქაური ჰავა, უკეთ ვთქვათ, კლიმატი. როგორც ვიცით, ჩვენი მხარე ორ ნაწილათ არის გაყოფილი—აღმოსავლეთის საქართველოთ და დასავლეთის საქართველოთ; იმათ საზღვრავს ლიხის-მთა, ან სურამისა და ბხალციხის მთა. ერთს ნაწილზედ მოქმედებს ხმელეთის კლიმატი; მეორეზღვისა. ეს არის უმთავრესი მიზეზი, რომ აქ ბარს სულ სხვა თვისება აქვს, ვი ნამც დანაშთენს ჩვენს მამულებს. აქ გაზაიწყება თებერვალში; obmb ერთი ყვავილი ყვავის, ტყე იშლება, ხეხილი კოკორს იკეთებს. ბპრილში ცხელა. ზაფხულში, ივლისიდამ სეკტემბრამდე, დიდი სიცხე დგას: ჰაერში პაპანაქებაა; ტყის ფოთლები ყვითლდება და ს(კვივა; სინოტიე ძალიან არის; ლამეები ცივია. ბმ დროს ხან და ხან უბერავს ერთ-გვარი ქარი, რომელსაც აღმოსავლეთის ქარს უწოდებენ; ისა სცემს სურამის მთის მხრიდამ და თუ რამდენსამე დღეს გასწევს, დიდათ მავნებელია: ჰაერს აშრობს მთელის ბარი-იმერეთის და სამეგრელოს ნაყოფიერებას ახმობს, მოსავალს აფუჭებს. ბმ ქარის გამო ისე ხურდება ჰაერი, რომ ადამიანს გარეთ გამოსელა ეძნელება: ის ოფლში იწურება, სუნთქვა ემძიმება. შემოდგომა იწყება სეკტემბრით. მს დრო თითქმის უკეთესი დროა: ტყე ახლათ ყვავის; მაგრამ ბურუსი და წვიმა ხშირია; წვიმს ხან-გრძლივ და მსხ ვილათ. დეკემბრიდამ დგება ზამთარი, რომე ლსაც მოაქვს ნოტიო სიცივე; თოვლი იცის იანვარში და თებერვალში, თუმცა დიდხანს არა ძევს; ქარი და ქარი შხალი ხშირია; ტა ლახი დიდია; წვიმ მოელის კვირით ასხავს. ამ მიზეზის გამო დაცემულს ადგილებში გროვდება ქაობები, რომელნიც ჰაერს ძალიან ახაშმიანებენ. რა საკვირველია, ცუდი ჰავა უფრო ზოვის პირათ იცის. ციებ-ცხელება, ტიფი ან სახადი, წყალმანკი, თვალისა და ფილტვის ანთება, სისხი გავრცელებულია. სნეულება ხშირდება უფრო ზაფხულის მიწურებიდამ. (²) ამ გვარს თვისებას ბუნებისას განსხვავებული მოქმედება აქვს ადამიანზედ. ბმის გამო ბარის მცხოვრებნი—იმერლები, გურულნი, მეგრელნი აგებულებით არიან სუსტნი და ნაზნი; თვით იმათი სახის—მეტყველება უფრო ქალის სახის—მეტყველებას მიემსგავსება; იმათში იშვიათია ვაჟკაცური და მხნესახის —გამომეტყველება, რომელსაც ვპოულობთ ზემო-იმერეთში, მესხებში, ქართლელებში და კახელებში. ბმ მხარის ნაყოფიერებაც ამგვარათვე განსხვაედება. ის უხეია. ბუნება ისე უწყობს ხელს ადამიანს, რომ ადგილ-ადგილ გარეული ხილი შინ მოვლილს და ნაპატივებს არა თუ უდრის, უკეთესიც არის. პური აქ იშვიათია. საზოგადოთ იხმარება ლომი და სიმინდი; ადგილადგილ მოდის ბრინჯი, რომელსაც ხალხი ორიზას (oryza) უძახის. დიდხმარებაშია და ძალიან ვრცელდება ბამბა; გარდა ამისა ძალიან ხარობს აბრეშუში, ვაზი. მენახი სამეგრელოში მაღლარია: დაბლარი იშვიათია. სიმინდი მოდის უმეტესათ დაბალს ადგილებში, მდინარეების პირათ; ლომი, ბამბა და თამბაქო მაღლობის კიდეებში და ფერდოებში; უკეთესი თამბაქო მოდის წალენჯიხში და მომიგნავე სოფლებში. მაზი ხარობს გორიანს და

(¹) Dubois, Voyage auteur du Caucase, III. 5—24.
 (²) Записки Кавказскаго отдёла Русскаго географ. общества. II. 1—15.

სერებიანს ადგილებში. ბმ გვარს ად ეკუთვნის შემდეგი სოფლები: უშაბა ლიპარტიანო-სალხინო თავისის ოჯა ბბედათი და სხვა. სამეგრელოში ბამბა შუმს და ვაზს რამდენიმე წელიწადია ლება არ ეშვება; ვაზი სულ თურმე გ და. სამეგრელოს ნაყოფიერებაზედ ჩვე ფუძნენით მეგრის—კორრესპონდენტი ტიას, რომელიც ამ წლის " დროებაში " დაბეჭდილი იყო და ამისთვის ამ სა გავრცელება ჩვენის მკითხველებისთვის როთ აღარ მიგვაჩნია. სასიხარულოა, რო რესპონდენტის სიტყვით, მეგრელნი და ალებ-მიცემობას ეჩვევიან. მჭვი არა სამეგრელო მცირე ხანში სულ გამოიც საუკეთესოთ. ლმერთმაც ინებოს. ამ სტ ogomma orgalial almos logamos bocal მატოს, რომ, როდესაც, ორის წლის იმას სამეგრელო გაუვლია, დიდი ცვლ შეუნიშნავს უწინდელის დროს შედარ იმას გზის პირათ ტკეები გაკაფული და რია და სავსე ბოსტნებით და ქირნახუ ბარდა ამისა ალებ-მიმცემი და მოვაჭრე რელები უნახავს აქა-იქ დაფანტული ს ზაყანოში და ბფხაზეთში; თვით სოხუმი ქრობა თითქმის იმათ ხელში ყოფილა შემთხვევას სიამოვნებით წარმოვიდგენთ

იმ სიამოვნებასაც არ დავივიწყებთ, ბ ლიც აქ თვით მგზავრობაში გვინახავს. თალია, სამეგრელოს გზები შესაწუხარია ობები და მდინარეები საშიშია, მაგრამ, დესაც ჰხედავ მშვენიერს მინდერებზედ მ ნივრად დაბნეულს ტყეებს, რომელიც მ მწვანე სუროთ და ვაზებით არიან გადახეე გადმოხვეულნი; როდესაც მოიგონებთ გ ოცარს მდებარეობას, რომელიც შემოზ დულია დათოვლილის მაღალის მთებით ათაბაგოს, ბფხაზეთის და სვანეთის მხრით ლაჟვერდის ფერის ზღვით, მზის შარვანდ ანუ მთვარის შუქი რომ აცხოველებს და დაც ცეცხლის ხომალდები, იალქნიანი გც ბი და ნავები დაფრინავენ, მაშინ ძნელ არის ამ მხარის დავიწყება. თქვენ გგონიაი სამოთხის მსგავს ვრცელს ბაღში იმყოფებით მაშ არც ის უნდა გვიკვირდეს, რომ ამ მხარეს ძველათვე ევლტოდნენ განათლებულნი ბერძენნი და რომაელნი, რომელთაც კვალი აქამომდე დარჩენილია; მრავალი კვალია აგრეთვე საქართველოს ერთობისა და თვით **დადიანების მთავრობისა. აქ ხშირია ციხე-სი**მაგრეები, ეკკლესიები, მონასტრები; იმათში ზოგნი დაბლობში დგანან და ტყით არიან დაბურულნი, ზოგნი მთებზედ მდებარებენ და შორს გასტქერიან. Оნობის-მოყვარე მოგზაურს, მეტადრე არხეოლოგს, ისინი მთელს ისტორიას მოუთხრობენ. მართალია, ბერძნების და რომაელების შენობებზედ ის წარწერაებს ვერ პოულობს, მაგრამ სიმტკიცე და სივრცე იმათი, მეტადრე ნაქალაქევისა ანუ ბრხეოპოლისა, ცხადათ უმტკიცებენ, რომ აქ იმათ ხანგრძლივი ბინა ჰქონიათ. ბსეც ყოფილა, როგორც ჩვენი ხრონიკა გვიმოწმებს. აფხაზთ-ქართველთ მეფეების და შეტადრე **დ**ადიანების დროს ეკკლესიები სავსეა წარწერაებით კედლებზედ და ვერცხლით და ოქროთ შეჭედილს ხატებზედ. ხშირათ არის ნაამბობი, დადიანთაგანი რომელი რა ხასიათის კაცი იყო, რით ისახელებოდა, სად უბრძოლნია იმას, რა ადგილები დაუპყრია, სამთავროს საზღვრები სად დაუდვია, ერთის სიტყვით, როდის რა მომხდარა. რადგანაც საქრთველოს ისტორია მოკლეთ იხსენებს სამეგრელოს ცხოვრებას, ამისთვისაც აქაური წარწერაები ბევრით შეამსებენ ქართლის-Оხოვრებას. ბხლა onorfold shy ghon Fishfighs in show, had გადმოღებული და გარკეჟული არ იყოს. ეს

შრომა დაგედო ჩვენ, როგორც ზემოთა ვთ-

ლა ბერმანიის ტომების და სახელმწიფოების მტკიცე ერთობის დასახმარებლად მოიხმაროს. ჩოდილოეთ—ბერმანიის დესპანების კონფერენციები დაიწყო. პრუსსიის სამინისტროში ხელი მოაწერეს ჩოდილოეთ-ბერმანიის კავ-შირის ტრაქტატს. "სახელმწიფო მაჩვენებელი" ამბობს: განკერძოვებულმა მთავრობებმა სურვილით დაუთმეს ზოგიერთი თავიაი უპირატესობა ბერმანიის ერთობას, რომელიც სამშობლო და სახალხო წარმატებას უშიშარსა ჰყოფს. ძავშირის გასამგებოდ კაროლმა მოითხოვა მხოლოდ ზოგიერთნი უფლებანი, რომელნიც იმისთვის ძალიან საჭირონი იყენენ.

პებერბურბი, 3 თებერვალს. პნგლიის ქვემო—პალატამ მოიწონა რეფორმის ბილლი, რომელიც შეიტანა საფინანსო მინისტრმა და იზრაელიმ, ამ რეფორმის ბილლის საფუ-; ძვლათ მიღებულია ხარჯი, რომელსაც იხდიდნენ. პომომრჩევლებს მომეტებული უფლება მიენიჭათ; არც ერთს დაბას წარმომადგინელობის სიმართლე არ მოაკლდება.—საბერძნეთის კაროლი აღარ წავა დანიას.—ძეფალონიის კუნძულზედ (საბერძნეთში) მიწის—ძერამ მოკლა და დააშავა 300 კაცი.

პებერბურზი, 4 თებერ ვალს. ბნგლიაში საზოგადო აზრი წინააღმდეგია სამინისტრო-საგან წარმოდგენილის პროეკტისა აღმორჩე- ვითს რეფორმაზედ. ფარწმუნებულნი არიან, რომ გრაფის ფერბის სამინისტრო სამსახურიდამ გამოვა, თუ პროეკტი საფუძელიანად არ გამოიცვალა. 2. თებერვალს ბვტრიის იმპერატორმა მიიღო ახალი პენგრიის მანისტრები.

გელის გეხსნეზედ, გომელსეც სეხელედ დეგმა ელეს გესსენდგეს შეოლე მესწევ-ლებელთათვის. იქნება ბევრმა ჩვენმა მკითხველმა არც კი იცის, რომ თითქმის ეს ობითვე გადის, რაც ნავთლულში ერთი სასწავლებელი დაარსდა. იქ უნდა წამოიზარდნონ სასოფლო შკოლების მასწავლებლები. პინც იცის სასოფლო შკოლის მასწავლებელის დიდი მნიშვნელობა, ის, რასაკეირველია, კიდეც გაგეკიცხავს, აქამომდე რატომ არა ითქვა რა ამ შკოლაზედ. ზოგჯერ კაცს მოუა ისეთი წადილი ლაპარაკისა, რომ თუ მაშინ არ ათქმე-

ვინე, მერე ხალისიც ეკარგება. "ჩროსებასა" ისე დაემართა. როდესაც იმან სასოფლო მა-სწავლებლებისთვის შკოლის დაარსება შეიტყო, ასეთ ნაირად ალელდა და გაიხარა, რომ კინალამ წყაროსავით არ გადმოდინდაის, რაც რომ გულში ებადა. მაგრამ თითქო რალაც სატკივარმა მოუარაო ხელი შეუშალა და რაც სათქმელი ჰქონდა ყოვლისთვრი დაავიწყა.

სათქმელი ჰქონდა ყოელისფერი დაავიწყა.

ამას შემდეგ სიტყვის ამოღებაც აღარა
ლირდა, მაგრამ რადგანაც იმ შკოლას დიდი
მნიშენელობა უნდა ჰქონდეს ჩვენი ქვეყნისთვის " წროებამ" ვერ მოითმინა, რომ ორიოდე
სიტყვა მაინც არ გაეცხადებინა ამ შკოლაზედ.

ამ სასწავლებლებიდამ უნდა გამოვიდნენ მასწავლებლები, რომელნიც განწესდებიან სასოფლო შკოლებში და დაიწყებენ სოფლის ხალხის ახალ-გაზდობის განათლებას. იმათ უნდა გაზარდონ ამ ხალხის მომავალი თავობა, გაუხსნან გონება და სწავლით ქკუა გაუმდიდრონ. იმათ ხელში იქნება ნორჩი აგებულება, რომელიც ბუნებით შემკულია ქკუაგონებით და იმის გამო მეტყველი ენითა. მასწავლებელმა უნდა გაზარდოს ეს ბუნებითი ნიჭი ისე, როგორც ამ ნიჭს შეეფერება.

შკოლა დაარსდა იმ აზრით, რომ ნამდვილი განათლება ხალხში გადინერგოს ზმერთმა ქნას, რომ მართლა ნამდვილი განათლება გადაენერგოსთ ამ შკოლიდამ გამოსულს მასწავლებლებსა ხალხის ახალ თავობაში.

შკოლა გაიხსნა 1866 წელს 26 დეკემბერს. ამ შკოლის კურთხევაზედ დაესწრო მისი 03პერატორებითი უმაღლესობა პავკასიის ნამესტნიკი. შკოლის ერთ ოთახთაგანში საქართველოს ეკზარხოსმა პარაკლისი გადიხადა. ამას
შემდეგ პავკასიის იქითის და აქეთის სასწავლებლების უმთავრესმა ინსპეკტორმა სიტყვა
წარმოსთქვა, რომელშიაც იმან ახსნა ამ შკოლის სარგებლობა ხაიხის განათლებისთვის.

დიდმა მთავარმა ძავკასიის ნამესტნიკმა შკოლას ორი ხატი შესწირა: წმინდა მიტროფანესი და წმინდა ტიხონისა. მკზარხოსმაც ორი ხატი აჩუქა: წმინდა დვთის მშობლისა და წმინდა ნინოსი; ამას გარდა იმან შკოლას კიდევუძღვნა ბიბლია და ორი ტომი თავისი თხზულებისა.

ამ ჟამად სასწავლებელშია ოცდა სამი ყმაწვილი: ცხრამეტი სახელმწიფო ხარჯზედ ერთი და სამი გარედამ თავის ხარჯზედ მოსიარულენი. იმათში 14 ქართველია, 7ოსი, ერთი თუში და ერთი სამურზაყანოელი.

ურ' მნათობებს, და შეიქნა ყველაზედ უფრო მტკიცე და შეუცდომელი მეცნიერება. ბსტრონომები არა თუ მარტო მოვლინების მიზეზებს გვიხსნიან, არამედ წინასწარ-მეტყველობენ, რომ ამა და ამ დროს ამა და ამ მიზეზებისა გამო ესა და ეს მოვლინება უნდა მოხდესო, და მათი წინასწარმეტყველობა კიდეც მართლდება. იმისთვის მართლდება, რომ კანონი, რომელსაც ისინი დაეფუძნებიან, ჭეშმარიტია, და ამასთანავე შეუცდომელია მათემატიკა, რომლის საშვალებით ისინი მოახდენენ თავის გამოანგარიშებას. მკითხველებს ეხსომებათ, თუ როგორ წინათ აგვიწერეს ასტრონომებმა მზის დაბნელება, რომელიც 1851 წელს მოხდა საქართველოში. იმათვე გამოიანგარიშეს, რომ წელს თებერვალში მზის დაბნელება უნდა მოხდესო.

მზის დაბნელება მარტივი და ადვილათ ასახსნელი მოვლინებაა. ჩვენ ახლა დაჭეშმარიტებით ვიცით, რომ ჩვენი ქვეყანა ტრიალებს
მზის გარშემო ასე, რომ ერთის წლის განმავლობაში ის მზეს ერთხელ შემოუვლის ხოლმე. ჩვენ ვიცით აგრეთვე, რომ ჩვენს ქვეყანას გარშემო უვლის მთვარე და შემოუტრიალდება მას ერთს თვეში ერთხელ. ჩვენს
ქვეყანას და მთვარეს ერთი ერთმანერთთან
იმისთანა დამოკიდებულება აქვსთ, რომ მთვარე უვლის ქვეყანას და იმავე დროს ორნივე
ერთათ მზეს გარშემო უტრიალებენ. მზე მნათობი ზეციური სხეულია; ის ანათებს ჩვენს
ქვეყანას და მთვარეს, რომელნიც ბნელი სხეულები არიან, ესე იგი, თვითონ არავითარი
სინათლე არა აქვთ და სინათლეს იმათ მზე

როდესაც თავის მოძრაობაში მთვარე სწორეთ მზესა და ჩვენს ქვეყანას შუა დადგება,
რასაკვირველია, ეს ბნელი სხეული ჩამოეფარება მზეს და მისს სხივს ჩვენსკენ ალარ გამოუშვებს. მაშინ ჩვენს მიწაზედ იმ ალაგას,
რომელიც მთვარის დასწერივ მდებარებს, მთვარის ჩრდილი დაეცემა და დაბნელდება. ბმ
შემთხვევაში იტყვიან მზის დაბნელება
მოხდაო. მზე ძალიან დიდი სხეულია, ასე რომ
ის ერთ მილიონ და ოთხას-ათასჯერ მეტია

რის — მაშინ, როცა ის სავსეა. ჩვენში წელს მოხდება კერძოობითი მთვარის დაბნელება 2 სეკტემბერს. ის დაიწყება მეორე საათზედ ნაშუალამევს და გათავდება მეხუთე საათზედ.

ბხლა ვსთქვათ რამდენიმე სიტყვა იმ მზის დაბნელებაზედ, რომლისგამო ეს სტატია დაიწერა. 38 თებერვლის თვის 22 რიცხვს მოხდება მზის დაბნელება, რომელიც დაინახება ევროჰაში, ჩრდილოეთს ბფრიკაში და დასავლეთს ბზიაში. ჩვენში მხოლოდ მზის ერთი ნაწილი დაბნელდება, ესე იგი, კერძოობითი დაბნელება მოხდება. ტფილისში დაბნელება დაიწყება ნაშუადღევს, როცა პირველი საათის 6 მინუტი გავა. ბმ დროს მზის მარჯვენა მხარე ცოტათი დაბნელდება, შემდეგ სიბნელე თან და თან იმატებს, ასე რომ ბოლოს მზის ერთი ნახევარი სულ დაიფარება. ამას შემდეგ სიბნელე თან და თან იკლებს და მერმე მესამე საათის 44 მინუტზედ ის სრულებით გაქრება მზის წვერთან. ძახეთში, ქართლში და იმერეთშიაც ეს დაბნელება თითქმის იმ დროს დაიწყება და გათავდება, როგორც ტფილისში. თუ ლმერთმა ჰქნა და 22 თებერვალი კარგი მოწმენდილი დღე გამოვიდა, ჩვენ ვგონებთ, ბევრნი მოინდომებენ ამ იშვიათის ზეციურის მოელინების დანახვას. ზამთარში მზეს დიდი სიცხოველე არა აქეს და ამისათვის შესაძლებელია, რომ თვალი უშუშოთაც გაუჩერდეს მზეს. 3ისაც სუსტი თვალები აქვს, იმან მზის დაბნელების დასანახავათ უნდა აღიჭურვოს ჭვარტლით გაშავებული შუშით, რომელიც ძალიან ადვილი მოსამზადებელია. შუშა რომ ცოტა ხანს სანთლის ალზედ დაიჭირო, იმას მაშინვე ჭვარტლი მოედება.